

Ljubljanski

VON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 11.

V Ljubljani 1. listopada 1890.

Leto X.

Jezdečeva nevesta.

Balada po národnem motivu.

»Jednajsta, čuj, z lin že brni,
Sèn neče na trudne oči . . .
Oh, jutri že bom poročena!
Prisegel si mi, se zaklél,
Čez leto dnij bodeš me vzél —
In jutri bom drugemu žena!

»Do zarje še čakam na té.
O pridi, o pridi po mé!
Prodana sem — rók je pretekel . . .
»Hoj, ljubica, ti še ne spiš?
Pri ôknu odprtem sediš!
Glej, prišel sem, kakor sem rekel!

»Le hitro, le hitro z menój!
Nemiren vran iskri je moj,
Pekeče, nestrpno rezgeče;
Še predno zapóje kokót,
Končana bo nájina pót . . .
Ščip sveti, roj zvezd se leskeče.

»Prijahal sem z daljnih polján.
Tam včera j bil bój je končan;
Hej, kak smo jih bili, sovrage!
Od carja v dar hiško dobíl,
Kdor hrabro se nas je boríl;
I jaz jo imam v spomin zmage

»Le k méni na konja . . . takó!
V naróčaj mi sédi . . . lepó!
Z rokáma vratú mi ovij se!
Teló tóplo tvoje — o slast! —
Ugaslo mi vžiga spet strast,
Ne mara še kri oživí se.«

»Konjč tvoj mi dirja ko piš!
Oh kam, oh kam z mánoj letiš
Čez ravni, čez hribe, čez reke?«
»Le tiho, le tiho, deklé!
Mi jašemo sámo leté
Čez brezdna v skok brezi zapreke.«

»In daleč še domek je tvoj?«
»Sred pólja tam, tam za goroj!«
»In lepa je izbica pirna?«
»Prekrasna je izbica tá —
Prostora za naju obá;
Obširna ni, ali je mirna.«

»Obraz tvoj, oh, bled je ko zid!
»To déla, glej, mésečev svit,
Ki celo noč že me obseva!«
»Poljub tvoj je mrzel ko led!
»Hladí me viharni moj lét . . .
Pa ti me ogrévaj, ti deva!«

»Zakáj me ne gledaš? Mižiš!
Kaj videti me ne želiš,
Neveste udane ti, zveste?»
»Oh, rad bi te gledal, — oři
Pretežek pa sèn mi teži;
Utrujen od dolge sem ceste.«

»In vedno naprèj in naprèj!
Kdaj kónec že jézi bo téj
Čez hribe, čez reke, potóke?
Čuj jok in stok górskih vetróv,
Laj psov in skovikanje sóv!
Kjé sva in kjé kraj je poróke?»

»Oj, ljubica, kaj te je strah?»
»Kak strah me bo v tvojih rokàh?
Štip sveti in zvezde gorijo . . .«
»Ne boj se, nikár se ne boj!
Prisegel sem — ženin sem tvoj;
Koj prideva, koj v domačijo!»

»Ti neseš na kraj me svetá!»
»Ne, v polji tu že sva domá,
Zid glej okrog hiše tam moje!
Kar čézenj skočiva . . . vran, hop!
Tu dom je moj, tu je moj — grob . . .«
Na vasi petélin zapóje.

Čuj, svatje tam vriskajo že
In godci tam piskajo že . . .
»Odpiraj, odpiraj, nevesta!
Na póstelji bleða leží,
Budé jo, a óna le spí —
Ponóčnemu jezdecu zvesta.

A. Aškerc.

Zôri.

Kakó si krásna, nebu vladaríca, zora,
Nevesta solncu, jutru mlada hči, Avrora,
Jednako zlátu, ko ju ti poljubljaš.
Odsévata v čaróbnem soji dol in gora,
Blesté se v cvetji róse srébrni kristali,
Iskrá se val v potóku górskega izvora,
Slap reke ž njim, tik njega sivih skal gro-
made,
V nebeski luči priče divnega prizora;
Toda še lepših slik od vseh v prirode krilu

Ustvarja príhod tvoj mi v dušni svet raz-
pora.
Ne vem, kakó, a ljub spomin budi se v méni,
Ko v jutru vzplameniš izzà temè zastora,
Blažénstvo sládko-tožno me takrat objame:
Zakaj sréc le-tú mi kopneti mora?
S teboj bi plul v daljavi zračne visočine,
Doklèr na kraji neizmernega prostora
Planinsko bi poljubil drago vas domačo,
Spominov kraj, pokoja srcu in odmora . . .

L. A.

Zádruga.

Povest.

Spisal Josip Starè.

XIII.

»rav takrat, ko je notranji nesklad »Zádrugi« skalil prejšnjo veselost, vzdignil se je zoper njo tudi drug nevaren sovražnik, in ta ni bil nihče drugi, nego predstojnik mestne policije. Akoprem zadrugarji niso bili nikakeršni rovářji, temveč samí poštení državni uradniki, ostareli gospódi prnjavorskih samoupravnih oblastev slobodno njih vedènje le ni ugajalo, zlasti ker se jim niso pri vsaki priliki hodili poklanjat ter niso le njih častili in odlikovali, kadar se je kdo njih pokazal pri kakšni očitni veselíci. Župánova žena jih kár ni marala, dasi jih niti poznala ni. Reva je bila bolehná in vse poletje bivala zdaj v jednih, zdaj v drugih toplícah, a pozimi se ni genila iz toplo zakurjene sobe. Zató je glavárjevo ženo in še kako gospó večkrat popóludne povabila k sebi »na kavo«, da so skupaj preresetavale zadnje prnjavorske dogodbe.

»Čujem o nekaki »Zádrugi«, rekla je prezirno župánja, »o nekakih mladih gospodičih, ki bi radi v Prnjavor uvédli nove, véliko mestne ali Bog znáj kakšne šege. Toda odkritosrčno moram rěči, da nimam mnogo vere v njih oliko; prosim Vas, je li to mari gospódska uglajenost, da se niti jeden ni prišel k meni poklonit, kar bi se na vsako stran spodobilo, zlasti ko so se mislili takó globoko vrniti v društveno naše življenje?»

»To je grdó, to je surovo,« rekla je žena glavárjeva, v tem ko sta drugi dve le prikimali, »pri meni tudi ni bilo nobenega. Nádejala sem se, da bode vsaj Zagorski prišel, kateri bi, domačin, moral védeti, kaj

zahteva etiketa. Toda ni ga bilo. Kolikokrat sem bila pri njega rajnci materi, ko ga je previjala, in kolikokrat sem ga vzela v naročaj, da se ni jokal, če je mati morala iti na kakšen trenutek pogledat v kuhinjo. Ali ti mladi ljudje danes vse pozabijo. Časih je bil svet le drugačen!

»E, prosim Vas,« oglesi se zopet župánja, »prava gospóda je danes tista, kakeršna je bila nekđaj. To, kar množica počenja v vélikih mestih, to ni gospóščina, to je rovárstvo, to je tista demokracija, po časopisih tolikanj slavljena!«

Pri zadnjih besedah je navzočne kavopivke kár zazebló. Ta hip so čašice déle iz rók in strmé poslušale, kaj bode še župánja povedala. V tem poprime glavárjeva žena besedo in skrivnostno razodeva:

»Saj me ne bodete ovadile. Mož moj je že nekolikokrat zmajal z glavo in rekel, da so zadrugarji nevarni demokratje, na katere bi policija morala ostro paziti. Ali je že kdáj videl kdo cesarskega uradnika, da je na očitni zabavi odlikoval in »kraljico plesa« izvolil hčer preprostega krčmárja, ki se je nedavno preselil s kmetov? Sevéda, prnjavorskim našim búteljnom je to ugajalo in kár v zvezde so kovali te čudne gospodiče, ki so v pôtu obraza svojega vlačili neokretne njih hčere, v tem ko so odlične gospodičine sedele in se dolgočasile. Ali je to olika? Nič Vam ni to, nego dobro premišljeno rovárstvo, ki bi rado zaslepilo in dobilo za sé neumno ljudstvo.«

Starejša gospá si je hitro znóva natočila kave, da bi potolažila od groznega pripovedovanja silno razdražene čutnice, v tem ko sta župánja in glavárjeva žena dalje obirali »Zádrugo«, ki je kmalu potem čutila nasledke te ženske obsodbe.

Bilo je zadnje dni predpústa in prišla je vrsta na krčmaríco Kato, da je tudi ona »Pri parobrodu« oznanila »meščanski ples«. Policijski poverjenik ji je že dal dovoljenje, le to je zahteval, da mu mora prinesiti »plesni red«. Kata niti védela ni, kaj je to, pa je opóludne prosila Zagorskega, da bi ji razjasnil, kaj hoče gospod komisár.

»Že dobro«, rekel je Zagorski, »to je naša stvar, samó pôlo popirja nam dajte in črníla in peró.«

Zdaj so si zadrugarji samí sestavili »plesni red« po svoji želji in določili veliko število četvork, zató ker so se nádejali mnogo znanih gospodičin. Še tisto popóludne je Kata s popisano pôlo šla v mestno zbornico pred ostrega komisárja. Čmerno jo je pogledal, popir vzel iz rók in čital.

»Kaj pa je to!« zarenčal je nánjo, »na meščanskem plesu toliko četvork, to ne gre, Vaša gostilna ni še nikaka gospódska kazina.«

»Prosim, gospod komisár, gostilna moja je bila vsekdar poštena in na dobrem glásu, torej nikakor ne zasluži, da bi jo kdo s kazilno pikal, ali kakó ste rekli.«

»Tiho!« zadere se policijski poverjenik ves togoten, »samó besedo še zinite, pa Vam ves ples prepovem!«

V tem omóči peró in prekriža vse četvorke; le dve je pustil, jedno pred póluočjo, drugo po póluoči.

»Náte! Kar sem prečrtal, ne smé se plesati,« rekel je ter ji pokazal na vrata, naj gre.

Zadugarji so se strašno hudovali in smijali, ko jim je krčmaríca po večerji pokazala prečrtani plesni red. Najbolj je kričal pristav Glavina.

»Tega pa še nisem čul, da bi se kdo mogel spotikati ob plesne redove! Plesati se hvala Bogú smé vse. In takšen mestni pisáč, ki niti ne vé, kaj je zakon, prepovedoval bode meni plesati četvorke? Ta bode mene še pomnil!« rekel je srdito in s pestjó zapretil.

»Nikar se takó ne jézi!« tolaži ga Zagorski, »to je le storil, da bi Kati pokazal svojo oblast. Mi se prav nič ne bodemo zmenili za njegov bedasti ukaz, ampak kapelniku Beranku damo pijače in godel nam bode po želji.«

Takó je tudi bilo, in dasi je poverjenik vse zvédel po svojih vo-húnih, réči se le ni upal ničesar, ali tembolj je odslej iskal prilike, da bi se maščeval predrznim zadugarjem. Ti pa tudi niso pozabili njegove zlobe in bilo se je bati, da še kdáj vkupe zadenejo.

Bilo je nékako sredi posta v petek zjutraj. Gospodje so se kakor obično izprehajali po trgu in se menili, predno so se razšli po pisárnah. V tem zapazi Glavina, kakó se ljudje gnetó okolo nekega prodajalca in gre tja, da vidi, kaj je. Bil je ribič, ki je iz daljnega kraja prinesel rib na pródajo. Prnjavorci so se kár pulili za redki in času primerni užitek, in bilo je videti, da se ribič hitro iznebí svojega blagá. Zdajci stopi prédenj desétnik mestne straže in se oblastno zadere:

»Kdo Vam je dovolil na tukajšnjem trgu prodajati?«

Toda ribič, ki ni bil prvič v Prnjavoru, ni se zmenil za desétnikove besede in hitel je stréči kupcem, katerih je bilo čimdalje več. Desétnik se je še bolj togotil in grozil, vender vse zastonj. Ko je uvidel slabo veljavo ostrih svojih besed, stopi bliže in zašepeté ri-biču na uhó:

»Pošljite gospodu komisárju nekoliko rib; on stanuje pri znamenji Sv. Roka.«

»Že dobro«, zavrne mu ribič, izbere nekoliko prav lepih ščuk in krapov ter jih dene pod mizo, da jih potem odnese mogočnemu komisárju.

Glavina je vse to videl in slišal, pa si v sodnem svojem poštenji ni mogel kaj, da ne bi na glas izrekel nejevolje svoje. Star krčmár, ki je stal poleg njega, reče mu nató:

»Oblastni gospod sodnik, to ni nič, ali če bi se hoteli z menoj potruditi, pokažem Vam drugih stvarij!«

Lepše prilike si Glavina ni mogel želeti, zato je šel s starcem, ki mu je ves pot tožil, koliko sitnostij mora trpeti od nadležnega komisárja. Prišedši na dom, véde Glavino v gostilno in postavi na mizo več kosíturnih méric rekoč:

»Vidite, to je pristni polič, kakor ga terja zakon, tá-le manjši je pa polič, ki nam ga je komisár odobril, da ž njim merimo po prnjavorskih krčmah.«

Strmé je Glavina gledal krivo méro, toda védel ni, kaj bi. Ako zatoži komisárja, moral bode ovaditi tudi krčmárja, ki je sam priznal, da je točil po krivi méri. Iz te zadrege ga je spravil krčmár, ki je govoril dalje:

»Nič se ne bojim kazni, gospod sodnik, zaslužil sem jo, ali z menoj jo bodo trpeli tudi drugi krčmárji in sam komisár.«

»Dobro!« zavníl mu je Glavina in prosil malo popirja, da je vánj zavil krivo méro ter jo kar takoj nesel državnemu pravdniku. Glas o tej mali dogodbi se je hitro raznesel po vsem Prnjavoru in osrčil je marsikoga, da se je tudi pritožil zoper poverjenika. Zlasti vdove in sirote so bile zdajci jako zgovorne in toliko so si napripovedale, da je državni pravdnik moral razsojati, koliko je resničnega, kaj ne.

Poverjenik je dobro čutil krivico svojo, ali nádejal se je, da mu malo izpregledajo zaradi drugih zaslug, ki si jih je bajè pridobil v službi svoji. Bližale so se nove volitve v deželni zbor, a dokler se te niso izvršile, moral je državni pravdnik počakati s svojimi zatožbami. Poverjenik se je tedaj na vso moč trudil, da bi si tačas pridobil novih zaslug. Prnjavorci so bili mirni ljudje, ki niti vedeli niso, kaj je volilni bój: saj so vsekar zložno in jednoglasno izvolili župana svojega za poslanca, kakor je želet glavár. Zda se je to izpremenilo. Tožbe zoper poverjenika so Prnjavorce čisto zbegale, in bilo jih je, ki niti županu niso več zaupali. Strina jih je še bolj naščuvala zoper njega ter jim Milivoja Zagorskega nasvetovala za poslanca. Poverjenik je tedaj tékal od župana do glavárja in od glavárja do župana in jima blodil o ve-

liki zaroti, ki jo »Zádruha« snuje za čas volitve. Glavár ni imel ni mirú, ni počitka in ni pomnil, da bi kdàj imel toliko dela. Vsak dan so se shajali pri njem župan in drugi veljavni možje na posvetovanje zaradi volitev. Slušali so poročila poverjenikova in njegovih ljudij ter ukrepali, kakó bi odvrnili nevarnost, ki je pretila staremu rédu in míru v Prnjavoru. Najnevarnejši se jim je zdel Zagorski zató, ker ga je podpirala strina. Da ne bi mogel biti voljen, preobračali so zakon in ga napósled zasukali takó, da sta Zagorski in Radinić izgubila volilno pravico. Prosili so vlado, da bi za volitev na nekoliko tednov poslala v Prnjavor pol stotnije vojakov. Sklicevali so volilne shode, pri katerih so obilo gostili zveste županove privržence in jih obdelovali, da ne bi potegnili z nasprotniki.

Tudi ti niso rók križem držali; najbolj je delala strina, ki se je bila nekaj sprla z županom. Ko Zagorski ni hotel vzprejeti poslanstva, ponudila je strinina stranka isto preprostemu in poštenemu málinarju. To je neke omahljive Prnjavorce hudó žalilo; videli so v tem neko zlobno zaničevanje svojega meščanstva in odločno so stopili na županovo stran.

»Zádruhi« je volilno gibanje dajalo novega življenja; vsak večer se je zbralo »Pri parobrodu« večje društvo, v katero se je skoraj vselej vsilil kakšen komisárjev vohún. Naviti zadrugarji so bili na videz prav prijazni ž njim in se šalili, a ker so vedeli, da pobira novic, izmislil si je jeden njih debelo laž in jo zaupno razodel družbi. Navzočni vohún je vsako besedo pazno lovil na uho, potem pa hitro plačal svojo mérico vina in tekel h glavárju, da bi ondu zbrani gospódi poróčil, kar je ravno čul.

»Kam se Vam takó mudí? Ali greste že spát?« dražili so odhajajočega gósta, ali ko je zaprl vrata za sábo, bilo ni konca ni kraja zlobnemu sméhu.

Drugi dan pride Zagorski prvi k obedu in vidi, da je pogrnjeno le za štiri ljudi.

»Kaj pa to pomenja?« vpraša Ciprijana.

»Gospod Filipović je poročil, da si bode odslej dal nositi domóv,« odgovorí mu strežáj malo poklapljen, kakor bi čutil konec lepih dnij. Zadrugarji osupnejo in takoj po obedu je Radinić šel k nevernemu továrišu, da bi kaj več pozvedel. Orožniški poročnik prijatelja ni bil prevesel, bojé se, da ga ne bi zopet kdo ovadil; toda ko se je prepričal, da ju nihče ne vidi in ne čuje, priznal je, da na višji migljaj ne bode več zahajal v »Zádruhu«.

XIV.

Nekega dné okolo devete ure zjutraj se je policijski komisár v črno oblekel, nateknil bele rokavice in z debelo palico v roki je prav hitro mahal po véliki cesti iz mesta. Grdo je nagrbančil čelo, če je medpótoma zapazil, da se kakšen nasprotnik ozira za njim, in še bolj je pospešil korake, kakor kdo, ki nima dobre vesti. Pri zadnji hiši mu je nekoliko odleglo; zdaj se ni več bal, da bi še koga srečal; ali radovédni otroci, ki so ga plačno sledili, upali se itak niso priti mu preblizu ter so ostajali daleč zadaj. Pri znamenji Matere božje, odkoder se spušča cesta zopet nizdolu, obstal je komisár in z uprtimi očmi gledal v daljo. »Ni jih še«, rekel je sam v sebi, potegnîl robec iz žepa in si obrisal pótno čelo. Ko se je nekoliko ohladil, sédel je na klópieo pod lipo, položil obe roki na butico palice svoje, nagnil glavo in se globoko zamislil. Bilo mu je kako leto čez petdeset, ali po čisto sivih laseh in veliki pléši ter po vélem rmenkastem lici sodil bi človek, da jih je že davno izpolnil šestdeset. Nič ni slišal ali ni hotel slišati, ko ga je kmet pozdravil in mimo njega zavil na polje. Nemo je zrl pred sé v zémlyo in le časih si je zavihal dolge brke ali pa je malodušno zmajal z glavo. V tem se zopet iztegne kvišku in kakor bi kotel prepoditi črne misli, jel je ogledovati kamenitno znamenje, ki je stalo ob cesti. Ni se čudil okorno izklesani podobi Bogorodíce, ampak čudil se je iskreni pobožnosti preprostega ljudstva, ki je po vsem znamenji razobesilo raznotere darove svoje. Poleg molkdov so bile nameščene podobice slovečih bóžjih potov, in z ročka vedno goreče svetilke so visele bujne kite ženskih lás. »Bog vé, kaj je težilo déklico ali ženo, da si je odrezala lišp glave svoje in ga prinesla v dar Materi božji? Ali ji je pač pomoglo?« Takó je ugibal potrti komisár in mislil, kaj bi on moral darovati za velike težave svoje; saj bi dal, toda — vere nima!

Zdaj se je poverjenik spomnil službenega poslanstva svojega, vstal s klópice ter oči zopet uprl v daljo. »Evo jih!« rekel je, ko so se v solnčnem svitu zabliskale vojaške puške. Ni minulo niti četrtrinko ure, in vojáki so bili pri znamenji. Komisár stopi pred stotnika, pozdravi ga v imeni mestnega poglavárstva in mu jame tožiti težko službo svojo. Stotnik je bil malobeseden, odzdravil mu je kratko, velel vojákom »v red!«, potegnîl sabljo in na čelu oskromnega krdelca stopal proti Prnjavru. Oblastni poverjenik ni bil nič kaj zadovoljen, dobro je bilo vsaj to, da nihče ni videl, kakó malo se je cesarski částnik zmenil zánj. Navzlic temu se ni ločil od vojákov, ampak

dasi jih je težko dohajal, stopal je prav tik krdelca nazaj v mesto, da bi nasprotnikom bajè pokazal svojo moè.

V tihem Prnjavoru se je že zdaleè èulo drobljánje vojaškega bobna. Ljudje so kàr goloroki hiteli pred hišo, da ne bi zamudili neobiènega prizora, a kdor je utegnil, oblekel se je in šel na trg, da bi videl kaj več. Toda kaj more èlovek posebnega videti pri pol stotniji trudnih in prašnih vojàkov? Pred mestno zbornico so obstali, prejeli vsak svoj list in se razšli na doloèena jim stanovanja. Ali èe ni bilo kaj videti, bilo je tem več slišati. Po trgu je tu in tam stalo po nekoliko Prnjavorcev, ki so stikali glave in si drug drugemu šepetali skrivnostne stvari. Najveè je védel povedati brivec, ki je po svojem opravilu obhodil vso imenitno prnjavorsko gospódo in med drugim èul, da bodo orožniki dva profesorja uklenjena odvèdli iz Prnjavora.

»Katera pa?« vpraša poslušalec, ki se mu je koža ježila od groze.

Pripovedovalec zmaje z ramami, tretji pa svari: »Tiho, tu gresta, najbrž sta ta dva,« in vsi trije se obrnejo in se odkrijejo Zagorskemu in Radinièu, ki sta ravno prihajala iz šole in se napotila proti strini. Medpotoma sreèata vojaškega stotnika in poroènika, ki sta se že preoblekla in si ogledovala mesto.

»Oho, gospod profesor, kaj pa Vi tu?« veselo vzklikne poroènik stisne roko Radinièu in ga seznaní s stotnikom. Ta se je takoj spomnil, da je tudi že nekje bil skupaj s profesorjem in da je dobro poznal njega oèeta. Nató predstavi Radiniè Zagorskega in vsi štirje so se izprehajali po trgu in se živahno pomenkovali, kakor stari prijatelji. Prnjavorcem je bila to nova uganka.

»Teh ne bodo orožniki odvèdli,« rekel je prvi; »jaz vse te méšance ne umejem,« rekel je drugi in šel domóv. Policijski poverjenik pa ni verjel svojim oèem, ko je z okna pisárne svoje videl to èudno tovaríštvo. Kàr z zobmi je škripal od jeze na stotnika, ki je pri znamenji njemu komaj odgovoril, ali temu demokratu Zagorskemu ima toliko povedati in se smeje ž njim na veliko pohujšanje dobrodušnih mešèanov!

»Saj ne bode nihèe verjel, kar sem dal raztrobiti po mestu,« rekel je poverjenik sam v sebi, in dobro je sodil.

Drugi dan potem, v nedeljo zveèer, napravila je županu nasprotna stranka volilni shod z gostmi. Skicala ga je na pristavo sokolovskega grofa, zató ker ni v nobeni gostilni dobilá policijskega dovoljenja. Miroljubni Radiniè se ni mislil udeležiti shoda, tedaj je šel iz mesta na izprehod, in bila je že noè, ko je prišel na »Parobrod« k večerji. Bil

je čisto sam v gostilni in si ravno odrezal kósec pečenke, ko se odpró vrata in brez sape stopi v sobo žid Pinkeles, stari sovražnik mestne gospóske.

»Hvala Bogú, zdaj Vas imam,« vzkliknil je in zadovoljno razširil usta na smeh; »po vsem mestu sem Vas že iskal; na shodu povprašujejo, kje ste; bojé se, da se nam niste izneverili. Zdaj pa kár takoj z menoj na pristavo.«

To rekši zgrabil je profesorja in malo da ga ni vlekel na vrata vènkaj. Niti obotavljati se ni bilo mogoče, nikar ustavljati in Radinić je moral pustiti večerjo in iti z židom po temnih ulicah proti grofovski pristavi.

»Dober večer, gospod profesor!« oglesi se v temi poročnik, ki je s svojimi vojáki stal na straži pred pristavo.

»Oho, dober večer, kaj pa to?« vpraša Radinić osupel, ko so se pod razsvetljenimi okni zablislila vojaška bodála.

»Stražimo Vas, da Vas nihče ne bode motil v Vašem veselju,« zavrne mu smehljaje poročnik, ki se ni mogel dosti načuditi mirnim in dobrim Prnjavorcem. »Takó lahke službe še nismo imeli; dobro se imejte,« rekel je in stisnil roko Radiniću, katerega Pinkeles kár ni izpustil ter ga zdaj ponosno védel v véliko sobano, v tem ko je neki vohún hitro tekkel komisárju poročat imenitno novico, da so zadrugarji in vojáki jednih mislij.

Prostorne sobe grofovske pristave so bile kár natlačene volilcev in drugih nasprotnikov županove stranke. Tesno, da se niso mogli geniti, sedeli so mož do možá za dolgimi mizami, ki so se kár šibile od mnogih jedil. »Žívio!« zagrmelo je po dvorani, »žívio!« odmevalo iz sosednih sob, ko se je na vratih prikazal Radinić, ki ni mogel razumeti tolikega odlikovanja in ni védel, kam bi sedél. Tu ga málinar, glava stranke, prime izpod pázduhe in véde k mizi, kjer je med drugimi odličnjaki sedél njega továriš Zagorski. Radinić se ni mogel prav zavedeti, zakaj ni še sédel in že so ga obsuli meščani in mu stregli, kakor kakšnemu začaranemu »princu«. Prvi mu je natočil kupico najslajšega vina, drugi mu ponudil pečene telétine, tretji pečene jagnjeta, zopet drugi mu je prinesel koláčev, smódek in kar je družega bilo na izbor. Vino, družčina in zdravijce so razgrele zbrane možé, da so bili prav dobre volje. Zdušno so napijali málinarju, kandidatu svojemu, ali nad vse so slavili Zagorskega, ki jim je znal govoriti, kakor nihče drugi, in kár umolknili so in zijali vánj, kadar se je vzdvignil in poprijel besedo. Za góvori so se vrstile pesmi in

človek bi prej mislil, da je pri kaki ljudski veselíci, nego na volilnem shodu.

Šele drugi dan potem je Zagorski do dobrega zvédel, da so njemu in Radiniču vzeli volilno pravico. Takoj se je po telegrafu potožil pri višjemu deželnemu oblastvu in prosil pomoči zoper volilno poverjeništvó prnjavorsko, ali zastonj. Prejel je sicer še tisti dan odgovor in obèt, da se mu za vprihodnje poravná krivica, ali za ta pot je že prepozno. Strina ni vedela, kaj bi od jeze; kár tisti trenutek je hotela vsa svoja zemljišča prepisati na Zagorskega, da bi smel voliti, ali tudi za to je bilo prepozno.

V tem napóči dan volitve. Davno pred določeno uro je bilo vse živo po trgu. Mestni zbornici nasproti so se postavili vojáki z nasajenimi bodáli, a na vhodu, po stopnicah in v sámi volilni dvorani so stražili orožniki, katerih so iz vseh sosednih okrajev za tisti dan pozvali v Prnjavor. Okolo strine pred prodajálnico se je zbralo mnogo ženskega svetá, ki se je zanimal za volitve. Tu si med drugimi videl črnoóko Hermino, ki se je že davno pomirila z Zagorskim, a kràj nje si videl zvesto nje prijateljico Doro in tudi židovko Slavo. Kadarkoli je kakšen znanec šel mimo prodajálnice na volišče, takoj so vse tri planile nánj in ga rotile, da mora glasovati za málinarja, in tudi strina je prigovarjala, kolikor je mogla. Zdaj prideta Zagorski in Radinič in se napotita proti mestni zbornici. Ljudje so gledali za njima, zlasti brivec je upiral oči, da bi videl, kakó ju bodo orožniki zgrabili. Ali nihče se ni genil. Samó mestni uradnik ji pri uhodu ustavi, češ, da ne smeta góri, ker nimata glasú. »Saj ga imava«, rekel je odločno Zagorski in brez ovir sta skozi vse straže prišla v volilno dvorano. Možje volilnega poverjeništvá so kár ostrmeli, toda predsednik jima rezko zavrne, da nimata volilne pravice. »Po zakonu jo imava«, zavrnil mu je Zagorski in položil pisan ugovor na mizo. Takisto je storil Radinič ter šel za továrišem iz dvorane. Opóludne je bilo konec volitve. Radovédno so ljudje čakali, kdo je zmagal. V tem se na vratih pokaže mestna godba z vélikim bobnom, a takoj za njo župan, ki je dobil trí glase več nego málinar. »Žívio!« kričala je stara stranka in z zvenečo glasbo védla poslanca župana na njega dom.

(Konec prihodnjič.)

Jožef Cimperman.

O petindvajsetletnici književnega delovanja njegovega spisal A. Funtek.

(Konec. ¹)

oročujé o »Pesmih« Cimpermanovih piše prof. Fr. Levec (»Ljubljanski Zvon« 1888, št. 4. in 6.) med drugim tudi to-le: »Gospod Cimperman je markantna pesniška osebnost v slovenskem pesništvu. Proizvodi njegovi so polni jedrovitih mislij, plemenitega čutja, krepkozvenečih stikov in sploh dovršene tehnike.«

. . . »Bog mu je dal bister um, moško voljo in krepko dušo, in čudovito je premagal vse različne neugodnosti bitja svojega, osvojil si bogato literarno omiko ter povzpél se na vrhunec slovenskega pesništva. Ako kdo med nami, pesnik naš bi bil upravičen na ves glas tožiti in opevati res bridko usodo svojo, in vsak čuteč človek bi bil o taki tožbi preverjen z Juvenalom: »Nemo dolore fingit in hoc casu.« A dasi vso knjigo preveva elegičen ton, izvirajoč iz resnične nesreče pesnikove, dasi nam tožba njegova seza globoko v srce, vendar nam blagodejno objema dušo, ko vidimo, kakó udano, kakó moško nosi pesnik svoje gorjé!«

Tem besedam nam ni dostavljati mnogo. Baš pesmi Cimpermanove se kaj prijetno ločijo od ónih pesniških vzdihov, katere moramo, dasi ne vemo, zakaj, poslušati iz vseh strani pesniškega loga našega. Takšen metriški jok in stok, bodisi da je namenjen »trdosrčni izvoljeni devici«, od katere »nesrečnega« mladiča loči Bog védi kaj vse, bodisi da se glasi »jasnim zvezdicam«, ki toli sočutno gledajo »vroče solze«, ali tisti »bledi luni«, kateri pojó pesnikove strune (»luna — struna« — dobra rima!), to vse ni družega, nego osladna sentimentalnost, katera se rajše skrívaj v dnú srca, nego bi se prodajala razumnemu občinstvu, ne menečemu se za take »romantiške« tožbe, dà, huje: to je vse nepristno, ponarejeno! Često že se je upravičeno grajala ta čudna bolezen v književnosti naši, in skrajni čas je res, da se zatré. Zatreti pa se mora s pikro brezusmiljeno satiro, ki zbode do živega. Ne rečemo preveč, ako prav Cimpermana, kateri bi bil — ponavljamo górenje besede — najbolj upravičen na ves glas tožiti in opevati bridko

¹) V tega spisa poslednjem nadaljevanji na str. 598. in 7. vrsta od zgoraj stati bi moralo pravilno: »Bilo je dné 3. grudna«, ne: »dné 2. grudna«. Pis.

usodo svojo — prištevamo ónim književnikom slovenskim, ki se strogo in kar najvztrajneje boré za zdravo realno čustvovanje v liriki naši!

Kakó li izvršuje pevec naš to nalogo svojo? Izvršuje jo po jedni stráni takó, da v dovršeni obliki kaže pravo moštvo, po drugi stráni, da z rezkó besedo biča mehkužno vzdihovanje, katero mu je zoperno, da nič takega! Navedimo samó nekaj vzgledov:

Précej v »Strunárjevi prošnji«, postavljeni na čelo »Pesnim« z leta 1888., prosi Bogá, naj mu ne pošlje dóbe, ko bi mu umrla čustva, nego tedaj mu rajši pošlji smrt. Poslednji spev mu bodi »vesel«, iz njega odmevaj glas »polnega življenja«, ne glas starčevih nadlog.

Izmed treh gorečih željá, katere nosi pesnik v srci, glasita se dve:

„Prvič: da v trpljenji
Skala se ne ganem.
Drugič: da resnici
Vsekdar zvest ostanem.“ („Pod kostanjem“, 12.)

Kakó ponosno zvené n. pr. ti stih:

„Mirúj, srcé, in zbéri vse kreposti,
Da mož do póljednega žijem vzdihá;
Ko pride bela smrt, moléé otrpni.“ („Usèhlo cvetje“, 3)

„A hušje náme še trpljenje pridi,
Značaj si možki vém jaz ohraniti,
In pótlej dan poslednji méni vzidi.“ („Usèhlo cvetje“, 16.)

„A kdo pravico tožiti dal méni,
Ljudij povsod okolo še trpečih
Od sebe vidim lèhko mnogo huje.

Dovólj tožbé o ranah je skelečih,
Njih téšiti, ki strože so tepéni,
Srcé naj želja ta samó dviguje.“ („Usèhlo cvetje“, 19.)

„Moštvo pogiblje v naših dnéh na sveti,
Značajji bodo skoraj béle vrane,
Zatorej njemu čast, kdor se ne gane,
Ko víher bójni čuje prihrumeti!“ („Kristáli“, 15.)

„Živót sovražnosti je žaloigra,
In častne zmage lóvor njemu rase,
Kdor pade mož, kadár zavesa pada.“ („Kristáli“, 24.)

„Kar se spominjati vém, nesreča me vedno je tepla,
Toda ponosni moj duh évrst je ostal in krepák.“ („Distih“, 4.)

Zadosti! Izpisali smo le nekatere ónih postavkov, kateri kažó kar najjasneje, kakó možki nosi Cimperman trpljenje svoje, kakó

krepák duh mu živi v slabótnem telesi! Če to ni moštvo, ne vemo, kaj bi sploh nazivali takó! Da izvirajo ti nazori iz pristnega čustva, vemo, ker ga poznamo. Svetovali bi žalostnim pesnikom našim, naj dvakrat, trikrat pozorno prečitajo navedene izpiske; ali »Moška čast«, krasna pesem Cimpermanova, žál, preobširna, da bi jo podajali tu celotno, vredna je, da se je naučé na pamet! Prepričani smo, da bodo tiste »óhe« in »óje«, s katerimi prečesto mašé praznine svojih stihov, pustili nezapisane in ž njimi marsikaj družega, kar je itak le neslano in prisiljeno . . .

Očitneje nego v navedenih vzgledih, glasí se Cimpermanova satira v nekaterih »Ivérih«, katere posebno zaslužujejo, da jih postavimo semkaj :

„Ko pevče mehkužno metriški stoka,
Da „krvavi“ srcé mu in „poka“,
Ozbiľnost, sočutje zamán
Postavljata sméhu se v brán,
In zdrava človeška pamet joka.“

„Ódkod mladeniç snoví jemal,
Da pesmi dobre bi nam „kovač“?
Zató naj toliko vsaj počaka,
Da brada pogánja, ne mišja dlaka!“

„Telesno je zdravje ti Bog dal in dušno,

— — — — —
A vender nam v úho nerado slušno
Ščokóčeš o bóli domišljane rane,
Kar nam nikakor duše ne gane.

— — — — —
Kar čutiš pój in bodi krepák,
Ne kakor bledíčno deklétce mehák!“

„Mehkužen pesnik národ nam pridi:
Kdor hoče videti, lèhko vidi,
Kakó v Slovenih množé se dušice,
Ki ljubijo kodre, mačke in ptíce,
In oplakujejo vele cvetlice,
Ki muham bólnice bi zidale,
Zdravnike, strežnike jim plačevale,
A sólze brata, globoke rane,
Trpljenje vse jih njegovo ne gane.“

In »Satura«? Dobro nam je znano, da se vsi razumniki naši ujemajo s tendencijo, katera se pojavlja v teh vseskozi pikrih in ostrih, potrebnih sonetih. Možno, da se zdí komu ta ali óna beseda prehuda, toda neupravičena ni nobena.

„A česar ne umevam, čuj, mladina
Slovenska draga, reši mi vprašanje
In prav iz srca, prosim, odgovori:

Kje ima vreclec tvoja bolečina,
Odkod mehkužno v pesmih vzdihovanje,
In kakšni tvoji so življenja vzóri?“ („Satura“, 4.)

„Prej nego pevčjih glas žaluje citer,
Da srčne bi pretresal globočine,
Poet spoznaj življenja trde bôje.

A še potem ne „brenkaj“ nam prehiter,
In slikajoč nekdanjosti spomine
Skopó navéšaj „ôhe“ jim in „ôje!“ („Satura“, 9.)

Mladíčev pòljekravnih rod brez mózga,
Nad vami tudi sam bi skoro plakal,
Pretresa méne ból „mokrôtnih“ pévčet!

Osladne „milojérske“ pesmi brózga,
Zadosti, upam, tebe je „pretakal“
Rojč slovenskih svetobolnih révčet!“ („Satura“, 10.)

„Kar prija kómu, trdi njega zdravje,
Samó da svétu malo je do tega,
Naj Mina ljubi Frónca, naj Matevža!

Težkó ljubezni peti je poglavje:
Da njé odmèv po srcih se razlega,
Oblásti nima domišljáva — mevža!“ („Satura“, 11.)

„Stopícamo po trùhli rajši brvi
Tjà, kamor svet čez most obočen teka,
Ne vinski duh, nas duh ogreva mleka,
In órli niso, vzóri so nam črvi!“ („Satura“, 12.)

Sestavek naš se bliža koncu. Nadrobneje nečemo ocenjati Cimpermanovih pesmij, ker bi morali le ponavljati, kar je priobčil urednik tega lista v predlanskem letniku »Ljubljanskega Zvona« in kar smo pisali sami na drugem mestu; vendar toliko vsekakor rečemo, da so Cimpermanove »Pesmi« knjiga, katero čitajmo in znova čitajmo. Tam vidiš, kaj je jezikovno in pesniški dovršena oblika, ondu se prepričaš, po kakóvih svetlih vzórih neprestano hrepení pesnikovo srcé. Dokazati smo hoteli iz življenja pesnikovega in delovanja njegovega, da je dúševno čvrst navzlic vsi nesreči svoji, izpričati, da nam'je Cimperman lahko vztrajne delavnosti. O petindvajsetletnici književnega dela bodi sestavek naš zaslužnemu pevcu oskromen spomenik, s katerega čitaj národ slo-

venski, kakóve in kolike vrlíne dičíjo zvestega, ali žal, íe premalo znanega znanca njegovega! Videli smo, v kakó neugodnem razmerji se je porodil, uverili se tudi, da mu ní sedaj ni posuta steza z mehкими cveticami nego preobilo potresena z bodečím trnjem, kakor malokomu. Vender navzlic temu je njega življenje vseskozi posvečeno národu slovenskemu, od katerega je prejel še ubogo malo. Vprašamo torej po pravici: Koliko ima dežela naša t a k i h sinov? Koliko mladina slovenska toli svetlih vzgledov prave delavnosti, jeklene volje, pristnega rodoljubja? Radi in često ji kažemo možé, dvignivše se po svoji móci iz temé in prahú v solnčno svetlobo — kažimo ji tudi pevca našega! —

Petindvajset let! Ali hočemo želeti Cimpermanu, da bi praznoval tudi petdesetletnico književnega delovanja? Odkrito rečemo: v takem razmerji — ne! Ako danes zatisne oči, zatisne jih lahko mirno, malone bi rekli veselo, kakor bolnik, kateremu življenje ni ponujalo družega, nego nepretrgoma skoraj zgolj bolesti! A to mu želimo od vsega srca, da bi óne dni, katere mu je odmerila dobrota nebeska, preživel vsaj brezskrbneje če ne lepše, nego jih je doslej, želimo zlasti, da bi se národ slovenski često in rad spominjal pevca svojega ter mu končno kličemo soglasno s Stritarjem:

„Posvetil bratom si duhá kreposti,
Ti miren bodi, storil si zadosti!“ —

Reformacija v Slovencih.

(V tristoletni spomin smrti Jurija *Dalmatina* (dné 31. vélikega srpana 1589), pisatelja slovenske »Biblije«.)

Spisal Andrej Fékonja.

(Dalje.)

Reformacijska komisija v Kranjski leta 1614.—1618.

Ne omenjajoč tu nadalje ostalih ravnokar navedenih pomočkov protireformacije,¹⁾ hočem le še nekoliko posebej izpregovoriti o takozvanih versko-reformacijskih komisijah, »Commissiones Religiones Reformationis«, katere je postavil nadvojvoda Ferdinand leta 1600. v pokrajinah Štajerski, Koroški in Kranjski, z nalogo, »da zopet pridobé ljudstvo stari veri«.

¹⁾ N. pr. za Ljubljano gl. »Letopis Matice Slov.« 1885. 242. — 6.

Primer o poslovanji take versko-reformacijske komisije nam kaže neki »Protocoll Religionis Reformationis in Krain de anno 1614. 15, 16, 17,« ki ga je priobčil Peter v. Radics v knjigi »Vodnikov Spomenik. Vodnik-Album« MDCCCLIX. str. 199.—210. In iz tega (nemški pisanega) sestavka povzemljem dotične stvari o protireformaciji, vršeči se tedaj v Kranjski leta 1614—1618., ki pa nam more biti zajedno na vzgled istemu pôslu po ostalih pokrajinah naših. — Po navodu te razprave imenovanega pisatelja razdeljujem torej predmet na dvojce ter govorim najprej o sestavu óne versko-reformacijske komisije in potem o te komisije delovanji ali o vsebini in načinu protireformacijskega poslovanja, z ozirom na omenjeni zapisnik.

Komisije sestav.

Kakor je bilo že prej omenjeno, postavil je bil nadvojvoda Ferdinand za načelnika versko-reformacijski komisiji v Kranjski ljubljanskega škofa Tomaža Chröna, kateri je bil (po Valvasorji II. 706) »reformator katoliške vere v Kranjski, dolnji Štajerski in Celjskem okrogu tja do reke Drave«. Chrön je bil pa ne samó vodja, temveč uprave duša te komisije v protireformacijskem delu. Leta 1614. imenovan za namestnika v Notranji Avstriji, bival je sicer v Nemškem Gradcu; a je k važnejšim obravnavam komisijskim prihajal vsakikrat v Ljubljano, kjer je tedaj ostajal daljši ali krajši čas, kakor je bilo treba. Poleg našega zapisnika je bil Chrön pri obravnavah v Ljubljani teh-le: Leta 1614. dné 1. svečana, dné 20. svečana in dné 8. listopada; leta 1615. dné 24. malega travna, dné 25. malega travna, dné 2. vélikega travna, dné 5. vélikega travna in 4. ržnega cveta; in izza štirimesečnega poslovanja po drugih krajih, zopet dné 8. vinotoka, dné 27. listopada, pa dné 18. do 29. listopada neprenehoma; leta 1616. dné 11. do 13. malega travna, dné 24. vinotoka in dné 16. do 29. grudna; leta 1617. dné 1. malega travna in dné 1. grudna; in leta 1618. dné 9. prosinca (kolikor namreč omenja isti zapisnik).

Tomaža Chröna krepko delovanje moremo le prav razumeti, ako si ogledamo način, kako on posluje. Od prave kristjanske gorečnosti oduševljeni učitelj besede božje neutrudno dan na dan po tri, štiri ure obsirno razlaga resnice katoliške vere, pri čemer mu je vedno za podlago Sveto pismo, katero on izvrstno pozna. Obično zadevajo njegove besede na trde, uporne glave. Časih pa venderle nahajajo posluha, in Chrön, zopet pridobivši to ali óno osebo, takoj je utrjen v svojem geslu: »Terret labor, aspice praemium.«¹⁾ Primer, kakó so

¹⁾ Po Slomšekovem (»Drobtinice« 1851): »Tomaž! se dela bojiš, poglej kaj dobiš.«

njegove besede tu in tam padle na dobro zemljo, pripoveduje nam zapisnik o nekem Janezu Peeru, kateri je od škofa po triurnem poučevanju vprašan, da-li stvar razumeje, odgovoril: dà, pristavivši, da ,kaj takega ni slišal vse svoje žive dni', nató se priznal za katolika in obetal, o tem se z duhovniki dalje pogovarjati ter se končno, ,za lepi in tolažni nauk živo zahvalil'. Škof gleda in opazuje zmeraj vsekoliko in jednako. Ne povrhoma, temveč kolikor móči natančno povprašuje vedno o tem, kaj se je vršilo za njega odsotnosti; preiskuje dotične dogodke, dasiravno mu je bilo navadno že o tem ali ónem nanzanjeno v Nemški Gradec. V posameznih slučajih, ki se obravnavajo, kaže uprav toliko razumnosti o stanji stvari, kolikor previdnosti pri njé obravnavanju. Kakó v trenutku spoznava veliko oviro, da posebno ženske najtrdovratneje nasprotujejo v verskih rečeh. Zatorej ukaže, nekatoliške žene izpreobračati strože nego do sedaj, devati jih v ječe ter jih dolgo imeti zaprte ob kruhu in vódi. Dà, res, tožbe o ženah, da ljudstvo šuntajo, in da so bolj zvite nego res vérne: potem popačeni izpóvedni listki, katere so oné ponarejale (o čemer bodemo čuli še pozneje); njih znana nepokorščina do svojih móž, ako se je dostajalo vere, takó da po tedanjem še postavnem običaji niti moževa palica ni nič pomagala: — vse to je pač moglo biti dovolj razloga, da se je ostreje ravnalo z ,lepim spólom'.

Kadar ni bilo škofa vpričo, načeloval je komisiji dežélni vicedom, ki je bil sicer ž njim jednake časti. V letih 1614.—1626. je imel to dostojanstvo Ottavio grof Panizohl. Njega prednik Josef Panizohl, ki je bil v tej službi do konca leta 1614., bil je skupno s škofom Chrónom pri komisijskih obravnavah dné 1. svečana, dné 20. svečana in dné 8. listopada l. 1614. Ottavio grof Panizohl, v vrsti dežélnih vicedomov 40., pa je predsedoval v komisiji sam te-le dni: 25., 26. in 30. ržnega cveta leta 1615., dné 29. sušca, dné 9. grudna in dné 15. grudna leta 1617., in dné 5. prosinca leta 1618.; ostali zapiski, v katerih se nahaja njegovo ime, imenujejo zraven še škofa, in to dné 24. malega travna, dné 25. malega travna, dné 2. vélikega travna in dné 4. ržnega cveta leta 1615., in dné 8. vinotoka, dné 7. in 18. do 29. listopada i. l., ali pa generalnega vikarja. Vicedom, reformacijski komisár, imel je baš isto stopnjo kakor škof; v téga nenavzočnosti izvršuje on vsa opravila, katera sicer pripadajo škofu; vicedom je tudi podpisan zajedno s škofom na nadvojvodskih ukazih. — Generalni vikar, kateri se dalje omenja kot član reformacijske komisije, bil je v drugačnem svojem pôslu glava duhovnemu sodišču vsakokratnega škofa, kateri zbor je razsojal ne samó o zasebnih stvaréh duhovnikov,

temveč tudi v prepornih stvaréh zakonskih in zaročniških kot nekakšen zakonski sod. Kakor je razvidno iz našega zapisnika, imel je generalni vikar tudi oblast, opráščati od zapóvedi mesojeje ob postnih dnéh. Navzočen je bil generalni vikar pri ónih obravnavaéh komisijških dné 25. svečana, dné 30. ržnega cveta, dné 7. malega srpana, dné 3. vélikega srpana vselej skupno z dežélnim vicedomom, in dné 18. listopada leta 1615. (razven dež. vicedoma tudi škof navzočen), potem dné 15. prosinca in dné 28. malega srpana leta 1616., pa dné 3. svečana, dné 13. sušca in dné 11. vélikega travna leta 1617. (vse dni tudi dežélni vicedom). Iz tega pa se tudi vidi, da generalni vikar nikoli ni bil vodja komisije. — Razven generalnega vikarja imenujejo se izmenice še nekateri drugi možje, in to nekaj poleg škofa, nekaj pa na njega mestu, v poslednjem zmislu neki g. Schanta v obravnavi dné 4. svečana leta 1614. Poleg škofa je zapisan v obravnavi dné 21. listopada leta 1615. g. Harrer, rodóm Kranjec, nadvojvodski tajni pisár in tajnik Ferdinandove matere, Marije.

V našem protokolu se omenjajo tudi podkomisárji,¹⁾ kateri so bili nastavljeni na selih v krajih slabega glasa, da so ljubljanski komisiji olajševali postopanje z zunanji, navadno zeló trdovratnimi osebami; kakor je dotično zapisano na nekem listu: 'Ukazi se naj razpošljejo gg. podkomisárjem, da nekatoličane pred sé pokličejo, v veri poučujejo in izpreobračajo; in kdor neče slušati, o tem naj se semkaj naznani'. — In napósled nam je še omeniti tajnika. Ta je bil leta 1614.—1617. neki Schwitzer. Tajnikova opravila pri teh komisijah so bila, razven da je pisal protokol, naslednja: Dobro paziti, da se je ta ali óna komisijška odredba izvršila; nadalje sestavljati razne odloke komisárjev; potem je on sestavljal imenik ónih ljudi, kateri so se zopet pokatoličili; časih, a gotovo le v potrebi, bil je tudi poklican k obravnavaéh, takó n. pr. dné 23. malega srpana leta 1616. in dné 13. prosinca leta 1618., obakrat poleg vicedoma.

To so osebe, katere so vodile in vršile pósel verske protireformacije v Kranjski od 1614. do 1618. leta. — Kar se tiče kraja, kjer je reformacijska komisija zborovala, imenuje zapisnik le dva na izmeno: škofijo in vicedomsko hišo, po tem, kakor je bil knezoškof v zboru navzočen ali ne. Kolikorkrat je predsedoval vicedom, beležijo se obravnave zmeróm le v vicedomski hiši. Gledé časa pa, kdaj se je obravnavalo, bilo je to v obče zjutraj med 6. in 7. uro, ali začénjajoč ob 7. uri. V pozivih k obravnavaéh se óbično določuje ta dóba, rekoč: 'Ima priti ob 7. uri zgodaj zjutraj'. Nahajajo pa se zapisani

¹⁾ Protokol jih imenuje »Herren After-Commissarios.«

tudi pozivi za popóldne, n. pr. ob 2., ali pa tudi brez določene ure. Tudi po dvakrat na dan se je časih obravnavalo, pred obedom in po obedu.'

No oglejmo si sedaj:

Delovanje versko-reformacijske komisije.

Imenitni namen,¹⁾ ki ga je bil odločil nadvojvoda Ferdinand versko-reformacijski komisiji, bila je popolna obnova stare katoliške vere v vsem ljudstvu. Verozakon dedov naj se zopet povrne k vnukom, ne s silo, ampak mirno in radovoljno naj ga vzprejmó. Kdor bi se temu ustavljal, njemu bodi prosto, da zapusti domovino ter živi v tuji deželi tuji veri. Da komisija to vladarsko povelje izvrši, morala je posebno gledati o tem, da si stare zapóvedi in običaji cerkveni zopet zadobé veljavo pri ljudstvu. No, tu pa je bilo najpotrebneje, da se zlasti izpolnjujejo dejanske dolžnosti, katere uči vera katoliška, kot podlaga družbene blagovitosti in nravnosti.

Med temi dejanskimi nauki katoliške cerkve je posebno zapóved ob izpóvedu in sv. obhajilu. To je óna točka, o kateri se vrši večina obravnav; in kdor je prejemal ta dva sv. sakramenta, mogel se je jedino očistiti pred komisárji. Pazilo pa se je jako strogo, kakó ta ali óni izpolnjuje isto pglavitno zapóved cerkveno. Oseba, ki se je v ta namen nadzorovala, mora iti k izpóvedu in sv. obhajilu v isti fari, kjer ravno prebiva. Ta odredba je bila za to, da se je prvič lože nadzorovalo, potém pa tudi, da se ne bi moglo slepáriti z izpóvednimi listki kakor se je le prevečkrat dogajalo. Župnikom in kmetskimi županom se celó vsakikrat ukazuje ‚z dekretom‘, da tega ali ónega k izpóvedu primorajo; in ne redko se isti pred komisijo pritožujejo zaradi nepokornežev. Dotičnik, zató na odgovor pozvan, izpričuje se nató ponajveč s tem, da si je z J. J., svojim sosedom, v sovraštvu in torej ne more takoj slušati. Ta izgovor vender komisija vselej zavrne kot nezadosten; takó n. pr. škof Chrön v obravnavi dné 23. listopada leta 1615. pové vipavskemu županu Bernardu Distlu v enakem slučaji čisto primérno, da on tukaj nima pravo; ‚zakaj z Bogom spraviti se, to se pravi, opustiti vsakeršno sovraštvo‘. — Strogo je komisija zahtevala izpóvedne listke. Vsaj jedenkrat v letu je moral vsakdo to izpričalo opravljene sv. pobožnosti oddati ali na ‚protokol‘ ali naravnost v roke škofu, in sicer vsak sam; izjemno vender tudi po kom drugem. Kdor listka ni prinesel ali vsaj poslal, zánj je bila odločena

¹⁾ Takó v naslednjem Radics l. c. po omenjenem »Protokolu«.

kazen, katera se je zvišala, ako je opustil drugikrat. Takó se je torej dogajalo, da so trdovratni ljudje, kateri niso hoteli povelju se pokoriti, pa tudi ne odločene kazni trpeti, izpovedne listke ali čisto ponarejali ali jih vsaj kazili t. j. tuje utihotapljali pod svojim imenom. Zaradi tega se je hitro povpraševalo, ako je komisija kje dvojila o pristnosti. Takó se n. pr. beleži, naj se zaradi izpovednega listka neke Marije Gričarice iz Novega Mesta tamkajšnji prošt in nje izpovednik ‚prav povprašata‘; opisuje se namreč ta Gričarica kot ‚trdo luterska‘, in pokazalo se je, da je bila res prinesla skažen listek.

Poleg izpovedi je bil post, katerega je večina ljudij zaradi nove vere zanemarjala. Bridko se o tem pritožuje glavna resolucija nadvojvode Ferdinanda, kjer se pravi o podložnikih nekatoliških graščakov: ‚da se privadijo tudi o prepovedanih dneh jesti mesó, ako sicer po ves teden ne dobijo nekoliko tlačanskega kruha, smé se jim pač v petek dajati slanine z zeljem za njih lačne želodce.‘¹⁾ Da tudi tej cerkveni zapóvedi zopet pridobí veljavo, trudila se je komisija ravno takó marljivo, kakor gledé izpóvedi, in zató prigrigotavlja raznovrstne odredbe v zabrambo mesojeje ob zapovedanih pôstnih dneh. Ako je kdor koli zaradi tega greha pred komisijo zatožen, tedaj se preiskuje, na koliko je tožba resnična. V ta namen se zaslišujejo dotični župnik in tudi druge osebe, katere so v kakšni zvezi z zatožencem. Ako je stvar dokazana resnična, tedaj je dotičnik zapadel vojvodski kazni. Takó se je n. pr. kaznovalo z 10 zlati, nekoč drugikrat pa, ko je bila prelomljena zapoved na trojni pôstni dan, s 50 zlati, kateri poslednji znesek je zaznamenovan kot odkupnina za štiritedenski zápor. Pa tudi tukaj, kakor povsod, kjer so pravični vzroki, postopa komisija prizanesljivo in milostivo. Bolezen veljá sósebnó za opravičbo, ako se ima komu oprostiti. Izgovor pak, kakor ga jo povedal neki Kaspar, vojak, meneč, ako potuje z nekatoliško gospódo in jé v soboto mesó, da to ni greh zoper vero, sevéda pred komisijo ni našel milosti ter izpričevalca ni obvaroval pred kaznijo 10 zlatov. Oprostilo od pôstne zapóvedi se je moglo dobiti, kakor omenjeno, le od generalnega vikarja.

Desetek od denarja in blagá, od dédine i. dr., ki se je moral dajati reformacijski komisiji, bil je še drug predmet komisijskega dela. Ta desetek ali tudi prikladek imenovan, bil je komisiji prisojen po nadvojvodski instrukciji, in dana ji je bila vsa oblast, izterjavati ga. Desetek se je moral plačevati, kakor je razvidno iz zapisnika, od

¹⁾ F. Hurter: »Ferdinand II.« Schaffhausen, II. Band, pag. 514.

imenja, gotovega takó kakor nepremičnega, od pridobitka, od prigo-
vorjene dédine. Za oprostilo od desetka se je moglo prositi pri ko-
misiji; samó je to moralo biti na način, kakor ga je ista določila, in
sicer pismeno. V nekem slučaju se daje neki prosilki za takšno pi-
smeno vložbo čas od 3 do najdelj 8 dnij. Tudi priseči je moral do-
tičnik, da hoče res komisiji oddati desetek, katerega je moral pla-
čevati iz kakeršnega koli vzroka.

To so glavne točke, katere je reformacijska komisija postav-
ljala v svojem delovanji za zopetno obnovo stare vere katoliške. Ob
jednem pak so morali komisárji gledati o tem, da odpravijo nekatere
napake in zla, po katerih se je bilo protestantstvo posebno razširjalo
in utrjalo.

Poglavito so bili poluteranjeni graščáci, kateri so svoje
podložnike ne samó silili k luterskim pridigam (kakor smo že prej
slišali), temveč so jih tudi naganjali, zaničevati sedaj vse, kar jim je
prej bilo ljubo in sveto. Jeden primer bodi tu za vzgled. Dné 27. vé-
likega srpana leta 1615. je prišel župnik Sv. Martina pri Kranji, do-
bivši prej dné 18. malega srpana nadvojvodski ukaz zaradi g. Ehren-
reicha Siegersdorfskega, kateri je dal na dan sv. Ahacija svoje pod-
ložnike s palicami priganjati na senéno tlako. Iz obravnave, vršeče se
z omenjenim župnikom v tej Siegersdorfskega pravdi, zvédamo to-le:
Župnik je bil dan pred sv. Ahacijem pri Siegersdorfskem in je ž njim
govoril o praznovanji drugega dneva. Siegersdorfski da je tedaj iz-
prožil vprašanje, ali je praznik; in ko mu je župnik zatrdil dà, vprašal
je dalje, kdo ga je postavil; a zvédši, da milostivi knezoškof kot or-
dinarius, rekel je Siegersdorfski, da to ni pravi praznik ter ga ni hotel
vzprejeti. In nató se je Siegersdorfski na sam praznik pokazal nekrist-
jana in zajedno suroveža in neusmilneža, kakor je bilo ravnokar po-
vedano. -- Kakor Siegersdorfski, takó so delali mnogi in mnogi pro-
testantski plemenitaši v óni dóbi; ,kmeta odtegniti od službe božje
ter ga narediti popolnoma sužnja svojega gospoda,' to jim je veljalo
tako v začetku pokreta kot najvabljivejši nasledek nove vere in jih
je pridobilo zánjo. Da táko zloporabo gospodstva čez druge zabranja,
bilo je reformacijski komisiji ukazano po glavni resoluciji nadvojvodski;
in dasitudi v našem zapisniku razven navedenega primerka ni zabe-
ležen nijeden drug tákšen dogodek, vender je izvestje škofa Chróna
do papeža Pavla V. o stanji ljubljanske škofije, pisano v Nemškem
Gradci dné 22. malega srpana leta 1616., dokaz, da je komisija tudi
to točko nadvojvodskega ukaza zvesto izpolnjevala. Todà ni bilo lahko
odpraviti to zlò stvar; in še leta 1627. se je moral izdati nadvoj-

vodski odlok v tem oziru velè: ‚Gospodska nima pravice, svojih podložnikov ob nedeljah in praznikih siliti na lov, ribárjenje ali kaj takega.‘¹⁾

Drugo zlò, kateremu se je morala komisija na vso moè upirati, ako je sicer hotela svoje delo trajno utrditi, bila je v obèem neredu započeta in vzgojena nenravnost, ki je bila gostoljubno vzprejeta že v vseh družbinskih vrstah. Ostro in odločno se je moralo postopati, da se to izkorení. Da sta moški in ženska skupaj živela brez blagoslova katoliške cerkve, dà ponajveè celò brez poroke po luterskem običaji, ampak le kàr takò, kakor se jima je zljubilo in to za nedoločen čas, to je bila takrat šega. Za katoliške duhovnike se v tej réči skoro nikdo ni ménil ni; ‚in ako se je venderle morebiti tu pa tam kateri obrnil do njih, bilo je samò‘ — pravi glavna resolucija — da, ako katoliški župniki takih oseb, ‚ki zbok svàštva, botrínstva in sorodstva‘, ali iz tega vzroka, ker so morebiti tudi drugim obétali zakon in zatorej po duhovskem právu ne gredò jedno k drugemu, nečejo poročiti, da isti potém hité k svojim svetnim gospòdskam, katere povse nepremišljeno zoper Boga in duhovnikov právo takšne prepovedane zakonske poroke svojim predikantom ukazujejo, postavne zakone ločijo i. t. d. nedopuščene in Vsemogočnega k pravični jezi dražeče nezakonske združbe odobravajo in dovoljujejo.‘ Tudi v tem so dajali gospòda ostalemu ljudstvu slab vzgled; kakor se istotam v glavni resoluciji velí: ‚Dà, gospòdi sámi se ne gnusi, ženiti se s svojimi sorodniki in bližnjimi svojáki brez vsega oprosta in zaprošnje.‘²⁾ K temu še ‚divji zakoni‘ in druge neèednosti plemstva kot lepi vzgledi za ljudstvo! Kakò strogo je komisija pač ravnala s táko razuzdanostjo, moremo sklepati iz tega, da ljudje, ki so nezapaženi dolgo skupaj živeli v divjem zakonu, kàr nanagloma pridejo pred komisijo ter se rajši samí zatožijo, da bi jim morebiti bila prisojena manjša kazen, nego sicer. Takim skesancem svetuje komisija, naj se dadò poučiti, prejmejo sakramenta sv. pokore in sv. Rešnjega telesa; in ko so to storili, vzprejme jih zopet v katoliško cerkev ter izpremení njih dosedanjo nepostavno družítev po sakramentu sv. zakona v postavno. Mogel pa se je takšen zakon skleniti tudi pred komisijo po duhovniku v ta namen poklicanem.

Nadaljna in zajedno najimenitnejša odredba zoper protestantstvo je bil zatòr luterskih knjig. To se je yršilo naprosto s požiga-

¹⁾ Mitthlg. d. hist. Vereins f. Krain 1854, p. 45 ff. — Domcapitel-Archiv.

²⁾ Hurter I. c. pag. 515.

njem, o čémer smo tudi že nekaj slišali. Prvi knjižni požar v Ljubljani je bil že leta 1600., drugi in zadnji naslednjega leta; oba na povelje škofovo. O poslednjem je zgorelo knjig za tri vozé; le nekaj malo so jih ognju odkupili deželni stanovi, in te so se hranile v ljubljanski zbornici.¹⁾ Uprav te knjige térjajo sedaj dné 2. vélikega travna leta 1615. reformacijski komisárji od dežélnih odbornikov nazaj, potém ko so jih bili že jedenkrat (dné 21. listopada l. 1614.) zahtevali, in to v imeni nadvojvodovem. Istega dné 2. vélikega travna pošljejo komisárji svojega tajnika po nekatoliške knjige, zvezane ali sešite, v deželno hišo. Tajnik se vrne z odgovorom: ‚G. Daniel Gall da je sam v uradu in ne more dati knjig na svojo roko; da pa hoče stvar predložiti na posvét in potem knjige poslati milostivemu knezoškofu v Nemški Gradec.‘ Na to se tajniku ukaže, naj gre zopet h g. Gallu in mu pové, da je stvar končana; katoliški gospodje in deželjáki da so z jednim glasom zmagali nad ónimi, gg. odborniki da torej, izročujoči knjige, samó izvršujejo njih sklep. Pa tudi ta drugi pot je brez uspeha; g. Gall trdi stalno in odločno, da ne more in ne smé ničesar izročiti, o stvári da se mora posvetovati in da se more potém šele odgovoriti, kaj in kakó. Nadvojvoda Ferdinand, prišedši leta 1616. v Ljubljano, naredí temu prepiru konec; knjige dobijo oo. jezuitje. (No, ko je pozneje l. 1774. pogorelo v vélikem ognji tudi poslopje jezuitsko, zgorele so še óne knjige, tudi slovenske, katerih ni bil pokončal isti Auto-da-Fe).²⁾

Obrazloživši torej takó, kar se je dalo na kratko, vsebino protireformacijskega delovanja, povedati hočemo še nekoliko o načinu, kakó je komisija izvrševala svojo nalogo. (Konec prihodnjič.)

¹⁾ Archiv f. Landesgeschichte von Krain, I. p. 50.

²⁾ ‚Tako je slovensko slovstvo veliko škodo trpelo . . . Mnogo teh bukev je bilo takih, da so se smele brez pohujšanja tudi katoliškim kristjanom v roke dati, torej je gotovo velikega obžalovanja vredno, da so se tako neusmiljeno raziskovale in v ogenj metale . . . Tako imamo od bogatega slovstva tistega časa v primeri le še majhne ostanke.‘ Trdina l. c. 113.

Luči.

Spisal Anton Funtek.

XV.

Ljubeče roke so prižgale neštete luči na grobovih; zadnji cvetovi umirajoče prirode cvetó na smrtnih gričih; s trakovi in venci so oviti kameniti in leseni križi. Ljudje prihajajo in odhajajo; spomin na drage mrtvece jih kliče na grobove, da pomólijo tod za njé, ki so morda nedavno še živeli med njimi. Jasne niso oči, ki gledajo nizdolu, vedra niso srca, katera se v molitvi dvigajo v nebó; tu na grobéh hité misli v toliko, da minule dni in oživljajo slikovite podobe, katerih sili se ne more upirati srce . . . Ne samó oslabeledih trupel, katera so se zgrudila v starosti, tudi mlada cvetoča bitja, ki so komaj poznala svet, krijó ti grobovi. In tožne solze tekó na gomile, bogate in uboge, in drhteča ustna šepčejo tihe molitve . . .

Precejšen del človeške zgodovine se tukaj odpira duševnim očem. Kakor v davni dóbi, také molijo sedaj na gomilah mrtvih ljubljencev in v daljni prihodnosti bodo istotakó molili zánje. Da moreš združiti v živo besedo vse te spomine, ki se budé na grobéh, lepa ali tožna povest bi bila to! — Mnogotero dušno visokost krijó grobovi, zapirajo tudi mnogotero nizko strast. Onega, ki počiva pod umetelno izdelanim kamenom, doteknila se ni beda življenja; ta, ki spi pod preprostim križem, umiral je solzán, in siromašna družina je stala ob smrtni postelji njegovi . . . Sivolasa ženica, klečeča ondu, joče po sinu izgubljenem, to objokano deklè po ženinu svojem. . . . Sto in sto podob gleda nocoj okó — kdor je toli srečen, da ni izgubil nikogar, ne umeje jih, ta ne hódi na gomile!

Mrličem denašnji dan! Zapuščeno je to tiho kraljevstvo, katero loči le zemeljska plast od živega svetá, oživljeno samó tedaj, kadar prinesó utrujenega trpina k poslednjemu pokoju . . . Ali tedaj le nekaj src poka od bolesti, ostali pogrebci ne čutijo izgube. Poleg nove jame se razdruži njih vrsta, in če jih hipoma pretresa prizor, ko mrjé zapuščena družina po očetu, če odmévajo v srcih óni nepopisni glasovi, kadar bobné grude na krsto, v prihodnjem trenutji je pozabljeno vse. Pozabljena je družina, ki živi brez opore, kakor more in vé, pozabljeno tajno veličastvo svetá, do čégar vrát so spremili umršega

znanca . . . Veseli so, da morejo nazaj med svet, katerega bi še ne ostavili radi — prav je, to, da v njem še ni treba misliti na smrt! Ali danes se ljuto oglašá opomin, danes se sama po sebi odpirajo srca, ki so sicer trdno zaprta blažjim čustvom — čudno moč ima praznik denašnji! Slikovit prizor so venčane gomile, razsvetljene z nešteti lučimi; čarobna je ljubezen, ki druží živa bitja z umršimi — pristopite vi, ki tajíte, da se duhovi selijo v svetle svetove, ki trdíte, da je s smrtjo končano vse — tu na gomilah vam nehoté prihaja misel, da vendar ne more biti takó, da bi bilo prežalostno takisto! Na gomilah se spominjate tega ali ónega znanca, katerega ste ljubili, nehoté prosíte, molíte zánj, vsaj jedno trenutje . . . In če družega ne, geniti vas mora ta verna ljubezen, s katero mislijo nešteta srca na pokopane svoje mrtvece, pretresti vas mora, tiha poezija teh venčanih razsvetljenih grobov! Najponižnejši grob je venčan danes, na sléharnem griči brlí vsaj po jedna lučica. Siromak ne more krasiti gomil takó, kakor bi jih rad — kdo vé, kakó težko je utrpel novce, da je okitil gomile ljubljencev svojih! Ali prav zategadelj se iskré te ubožne luči do srca, bolj od ónih prekrasnih svetíl, ki se bliskajo med dragocenimi cveticami in trakovi. Hitro pač dogorí taka oskromna sveča, in samó nekoliko velih jesenskih cvetov obleží na grobu, ali on, čegar spominu je gorela luč, zrl je nánjo iz jasnega nebeskega dóma prav takó, kakor bogatin, kateremu svetijo luči v prešérnih umetelnih svétilkah . . . Gomila brez cvetú, brez luči? Kdorkoli spiš ondu, trpin si moral biti v življenji, siromak si bil, ki si rad in z veselím srcem légel spat. Nobenega spomina za teboj! Ali te ne žali to denašnji dan? Težko; sočutja nisi bil nikdar vaju; porodil si se, živel in trpel, da skoro sam nisi védel, čemu. Težko tudi, da bi bil razmišljal o tem. Prvi nisi bil in zadnji ne; zdaj se veseliš pokoja. Cvetove in luči si gledal v življenji le iz dalje; če bi ti hipoma okrasili grob, morda bi ne védel, kaj ž njimi . . . Tudi takšen grob ima svojo poezijo, ali poezijo, ki sili na jok. Toda solzâ bi ne umél, in čudil bi se njemu, ki bi jih rosil po tebi. Čemu tudi? Trpljenje si pozabil, péči bi te utegnila solza, ali vsaj spominjati bridkih dnij . . .

Kdorkoli spiš tu, srečen si brez cvetov, brez lučij! Ta dan je mrlíčov dan; kjer molijo za mrtvece, molijo tudi záte. Blagost ti, če tudi brez spomina! —

XVI.

Noč, veter, dež . . . Pošastno se bélijo nagrobni kameni na pokopališči, čudno šumé žalobne vrbe nad grobovi; véliki križ sredi smrtnege dóma kipí mračno v temo . . .

Zamolcklo bje ura — zdaj je dóba, ko se vzbuja pokopani svet. Živa bitja bežé od mrličev svojih; da stojiš nad grobovi, nehoté se ti širi okó; nehoté posluša uhó tajne glasove, ki se budé tu in tam; s tiho grozo čakaš, kdaj ugledaš strahote neznane . . . Zdajci čuješ vzdih — nič ni, veter samó vrši po vejah; zdaj se ti bliža bela prikazen — ne bój se, grobni kamen vidiš, ne premika se, razgreta domišljija ti vara okó. Povsod mir, smrt; mrliči spé — ne moti, ne plaši samega sebe!

In vender — to ni slepilo! Iz dalje prihaja lučica, razločno vidiš, kakó se giblje in pomika bliže; mračen žar se razliva iz nje preko gomil . . . Lasjé se ti ježé, oživljajo se davno zabljene povesti — lučica, gotovo je nesrečna duša, ki ne more mirovati v grobu . . . Sedaj čuješ vzdih — zaman ugovarjaš, da ni bil vzdih; čul si ga razločno, in sedaj se ti šibé noge, vzkriknil bi, ali noben glas se ne izvije grlu . . . Zdaj je izginila za ónim vélikim kamenom, zdaj se prikaže v novič, čuješ celó stopinje — gorjé, ali se ti razgrne skrivnostni svet mrliški, ali vstanejo razstrjeni mrtveci, da te izženó iz kraljevstva svojega? Moliti hočeš, bežati, ali otrpel stojiš — živ mrlič! Zdaj je tu, luč ti sije na lice — oddahneš se, objeti bi hotel sivega možá, zavitega v temno haljo, ki je pri tej priči postavil svetilko na tla in se upehan zgrudil na samotni grob . . . Ne, kaj mu je palo iz rok: lopata je; mož je grobar, pošteni mož, bati se ga ni bilo treba. Kakó iznemogel sedí tu! Veter se mu loví v dolgih laséh, dež lije, luč brlí med stekli, mož se ne gane. Glavo je zakril z rokami in težke solze mu kapajo med prsti po bledem lici — čuden pogled! Ali mu ni otrpnilo srce med mrliči, med katerimi žije leta in leta; ali ni z neštetiimi mrtveci, katere je zagrebla lopata njegova, zagrebel tudi čustev svojih? Nikdar še ni jokal osiveli mož; ostajal je miren, ko so okrog njega zveneli klici žalosti, ko je mrla mati po detetu, šibko otroče po roditeljih. Bodisi, da je pokopal bogatina, kateremu so jasna grla zapela zadnji pozdrav svoj in mnoge roke metale vencev na grob, bodisi, da je zasul siromaka, po katerem ni jokal nihče, kateremu niti kamenita sipa ni bobnela na krsto — obraz se mu ni izpremenil, nihče bi z njega ne mogel čitati ni bolesti ni kaj družega. Srce njegovo je zakrknilo v žalostnem pozivu; kadar zagreba umrlo življenje, niti ne zaveda se, da zagreba kaj. Kaj delajo roke, tega ne vé srce. In prav je, da je takó; mehak človek bi moral umreti v takem poslu . . .

Zbegano se je dvignil zdaj, ali précej se zgrudil zopet. Lopata, katero je prijel krčevito, pade znova na tla. Nocoj ne gré! Da bi mu rekel kdo: izkopljí grob samemu sebi — z mirnim srcem bi kopal,

dokler bi ne izgrebel tistih pedij, katerih treba človeku po smrti . . . Ali kopati takšen grob — s svojemu detetu kopati grob, to preseza moči njegove! Ves dan je sedel pri krstici, v kateri leži nedolžno dete njegovo; s trepetajočim životom se tudi grudil pred njo, ali okó je ostalo suho, samó srcé je krvavelo. Bridko je gledati na mrtvaškem odru krí svoje krvi; tolažilna ne more biti niti misel, da je bolje, ako se táko mlado bitje preseli v večnost, med svetlokrile angeljce, preseli, da bode samó angelj nebeški . . . Gledati nežnega mrlička z ugaslimi zaprtimi očmi, z bledim ličecem, katero je tolikrat okrasil vesel nasmeš, s sklenjenimi ročicami, katere so se tolikrat iztezale naproti — ubogi oče je glasno ječé ostavil smrtni hram in bégal med grobovi! Čemu? Ali je morda upal, da mu dojde tolažba na tihem vrtu, ko ga more vsak grob opominjati sreče izgubljene? Koliko teh gričev je nagrebla lopata njegova in sedaj — sedaj bode izkopal jamico, položil vánjo krstico, porahljal zemljo nad njo, nagrebel nizek griček in postavil lesen križec nánj . . . Ne, podnevi ni mogel kopati; čutil je, da bi ga zadušila ščemeča bolečina, bal se je zlatih solčnih troskov, kateri so po nekod predirali skozi natrgane oblake. Takó mračno delo se mora izvršiti po noči, kadar mehka temina objema smrtno kraljevstvo, kadar ga ne vidi okó človeško . . . Nikakor, videti ga ne smé nikdo! Neče, da bi ga kdo samó pogledal z žalnimi očmi, da bi ga morda hotel tolažiti z nepotrebnimi besedami — saj vé, da bi nikoli ne mogel oprostiti njemu, ki bi se nepoklican doteknil duševnega življenja, zaprte žalosti njegove . . .

Vender sedaj na delo! Čim prej je dovrši, tem bolje bode. Na tem prijaznem mestu, kjer toli lepó sije solnce po mehki zeleni travi, tu počivaj miljenec njegov, zakaj mrliči ne ljubijo mračnih prostorov, kamor ne pogleda solnce nebesko, kamor ne stopi pomlád, ki oživlja tudi gomile — jasno bodi na gomilah, da more zlati sijaj, blagodejna toplota tudi nizdolu v temni, hladni grob. Na tem zračnem jasnem kraju bodo klile cvetice, ptičje petje se bode oglašalo nad njim . . . Zdajci zazvenčí lopata — grobar zaihtí na glas. . . . Pretožnega poziva, kateri térja takovo žrtev . . . Ali gorjupo tolažilo: da bi kdo drug kopal gomilo malemu mrličiču, brez čustva, brez usmiljenja, kakor jih je že sam izkopal sto in sto — ne, tega bi ne mogel prebiti! Takó mehko hoče postlati ljubljencu svojemu, da trda gruda ne bode težila nežnega telesca; skrbno hoče porahljati prst tudi nad preprosto krsto; z umeteljno roko hoče zgraditi griček nad njo, skrbèč kakor mati, kadar polaga dete v zibelko . . . Ali táko tolažilo je smrt, taka sladkost je strup . . .

Kepa za kepo se dviga iz tal, na vsako kapajo pekoče solzé. Mračno gorí svetilka poleg novega groba, svetla ostra lopata se bliska v nji. Čudno šumé žalobne vrbe nad grobovi, véliki križ sredi smrtne-
nega dóma kípi mračno v temo . . .

Poleg nove gomile pa mrjè duša v živem telesi! —

Pisma iz Zagreba.

Píše Josip Starè.

XXIII.

ož za možem légajo v grob zadnji zastopniki dóbe hrvaškega preporojenja; zastopniki tiste idejalne dóbe, ki je, podobna pomladanskemu solncu, po vsem slovenskem jugu otajala ledeno skorjo ter obudila novo življenje na polji národne omike in književnosti. Ne bodemo ponavljali, kar smo že v prejšnjih »pismih« povedali o dóbi ilirski. Danes poročamo le to, da se je zopet oglasil mrtvaški zvon in naznanil telesno smrt pesnika prvaka; telesno smrt, zakaj po delih svojih bode ta véliki pesnik živel, dokler bode živel rod hrvaški; in naj se neprenehoma prižigajo nove zvezde na književnem obzorji hrvaškem, njega zvezda se ne bode utnila nikdar, ampak vedno se bode lesketala med najsijajnejšimi. Dné 4. vélikega srpana 1890. leta je izdihnil pevec »Čengić Age«, Ivan Mažuranić, nekdanji ban hrvaški.

V lepem Vinodolu, v malem primorskem mesteci Novem, porodil se je dné 11. vélikega srpana leta 1814. iz kmetiških roditeljev stare hrvaške korenine Ivan Mažuranić. Gimnazijske nauke je dovršil na Reki, modroslovne pa v Subotišči na Ogerskem. Dasi se je do dobra naučil madjarskemu jeziku in v njem celó prekosal prave madjarske sinove, tovariše svoje, srce njegovo je ostalo vedno hrvaško in močno je bilo, ko je Gaj povzdignil zastavo hrvaško. Še dijak je v Gajevi »Danici« priobčeval mlade pesmi svoje. Ko se je v Zagrebu izučil pravoslovju, pripravljal se je za odvetništvo ter leta 1841. bil imenovan advokatom

v Karlovcu. V novem poklici nikakor ni odložil spretnega pisateljskega peresa svojega; zlagal je manjše pesmi, med katerimi je najimenitnejša »Vieki Ilirije«; leta 1842. je skupaj z Užarevičem sestavil »nemško-ilirski slovar«; ob enem pa je prav pridno prebiral in preučeval stare pesnike Dubrovčane. Že stari Dalmatinci so obžalovali, da slavni pesnik Gundulić ni dovršil vélikega eposa svojega »Osmana«, kateremu sta prav v sredi nedostajala dva cela speva. Našel se je mož, ki je izkušal to prazino dopolniti, ali ni se mu posrečilo. V tem se je mladi Ivan Mažuranić lotil težavnega dela in dovršil ga je, da ga sam Gundulić ne bi mogel bolje. Hrvatje so kar strmeli, ko je ilirska Matica leta 1844. znova izdala »Osmana«, pa si v njem čital tudi prej pogrešani 14. in 15. spev, ki se po jeziku in mislih in po vsi svoji pesniški lepoti in dovršenosti prav nič ne loči od ostalih spevov; nekateri celo trdè, da je Mažuranić Gunduliča prekosil. Še bolj nego s tem svojim delom je Mažuranić rojake svoje iznenadil leta 1846., ko je priobčil novo epsko pesem »Smrt Smail-age Čengića«. Ta prelepi biser hrvaškega pesništva je pravo mojstersko delo, ki se vedno tiska, kakor hitro poide zaloga, a prevelo se je doslej na češki, poljski, ruski, italijanski, nemški in madjarski jezik. In glej čudne usode, s »Čengić-agom« kakor da bi bila utrpnila pesniška žila Mažuranićeva; dolgih 45 let do svoje smrti niso se več oglasile prelepo zveneče strune njegove. Zaradi tega so hudobni sovražniki večkrat predrzno trdili, da Mažuranić »Čengić-age« niti ni sam zapel, ampak da je rokopis dobil od nekega neznanega hercegovaškega frančiškana in ga izdal za svoje delo. Zvedeni hrvaški kritiki so grdo laž že zdavna ovrgli, ali pravi vzrok, zakaj je umolknil Mažuranić-pesnik, je ta, da je národ redko obdarovanega možá trebal na drugem polji. Prišlo je burno leto 1848., dela je bilo preveč, delavcev premalo. Mažuranić je tedaj pomočil politiško peró, zajedno pa v deželínem zboru hrvaškem z živo besedo bistril skaljeno državno-pravno razmerje domovine svoje. Že takrat je izprevidel veliko moč »uma svetlih mečev«, in je z bratom svojim Antonom, gimnazijalnim profesorjem, delal osnove za izboljšanje hrvaškega šolstva. Stopivši v državno službo je ostal v isti tudi za absolutne dóbe, toda konec leta 1860. pozvalo ga je Njega Veličanstvo na Dunaj, postavilo ga na čelo dikasteriju, tedanjemu najvišjemu oblastvu za Hrvaško, in kmalu potem imenovalo ga hrvaškim dvorskim kancelarjem. V tej visoki části je Mažuraniću bila prva skrb, kakó bi povzdignil in zboljšal srednje šole hrvaške, za katere je nedostajalo učiteljev in knjig. V ta namen je ukaželjne mladeniče na deželne stroške pošiljal na vseučilišča, pozival na gimnazije in realke slo-

venske profesorje, dajal nagrade za potrebne šolske knjige ter sam čital in popravljaj rokopise. Tudi umetnikom je zagotavljal stalne letne podpore, da so se mogli po svetu likati in uriti v umetnosti svoji. Leta 1866. šel je v pokoj, ali že leta 1872. posadil ga je kralj na bansko stolico, na kateri je ostal do leta 1880. Šole in drugi kulturni zavodi so mu zopet bili prva skrb in najlepši plod tega njegovega truda je hrvaško vseučilišče, ki se je za njegovega banovanja odprlo v Zagrebu leta 1874. Vrnivši se za stalno v pokoj zanimal se je vedno za kulturni razvoj národa svojega ter se veselil vsakemu novemu napredku, v tem ko se je domá za kratek čas bavil z matematiko, astronomijo in vrtnarstvom.

Ne bodemo popisovali solz žalostnic, ki jih je hvaležni národ hrvaški pretakal ob smrti slavnega rojaka svojega; ne bodemo omenjali, kakó so se vse stranke in vsi stanovi trudili, da bi mu izkazali zadnjo čast in ga svečano spremili do groba. Žalostna slovesnost je bila sijajna in dostojna vélikega možá, ki zdaj z nekdanjimi továriši svojimi počiva v skupnem grobu, v malem Panteonu, ki ga je ilirskim prvakom povzdignilo zagrebško mesto.

Če se hrvaški národ živo spominja dóbe ilirske in tožnega srca polaga v grob prvake njene, nikakor ne pozablja tistih mož, ki so sto in sto let pred njimi orali ledino na književnem polji hrvaškem; ki so že takrat v rojakih svojih budili domoljubje in národni ponos in z neumrlimi pesmimi še danes ogrevajo čuteča srca poznih potomcev svojih. Onikraj Velebita, na obali Jadranskega morja, kamor so od nekdanj sezali topli žarki italijanske omike, dozrevali so prvi plodovi književnosti hrvaške. V tem ko so Hrvatje ob Savi v turških bojih leto za letom prelivali kri svojo, bilo je v Dubrovniku središče bujno cvetočega pesništva hrvaškega. In prav ti pesniški plodovi so še v našem veku zduševali mlade »Ilirce« ter jim budili národni ponos. Saj smo malo prej omenili, kakó pridno je Ivan Mažuranić preučeval dalmatinske pesnike. Národ hrvaški takraj in ónikraj Velebita vé dobro ceniti zasluge starih dalmatinskih književnikov, a zdaj, ko čimdalje tem lepše dozreva njih setev, zdaj so si bratje Hrvatje podali roke, da z združenimi močmi dostojno počasté njih in dóbo njih.

Izmed dalmatinskih pesnikov nihče s svojimi pesmimi ni takó globoko segel v srca preprostega ljudstva, kakor frančiškan Fra Andrija Kačić. V vsaki najbornejši koči primorski se čuvajo pesmi njegove kakor največja svetinja, in nežni otroci in sivi starci učé se jih na pamet. Ob semánjih dnéh in cerkvenih godovih naletiš tu in tam na gnečo ljudij, ki z napetimi ušesi in z odprtimi ustí poslušajo

možá, ki jim čita Kačičeve pesmi. Temu slavnemu pesniku torej so v Makarski dné 26. vélikega srpana leta 1890. v slavo dvestoletnice rojstva njegovega odkrili veličasten spominek. Iz vseh hrvaških krajev so hiteli rodoljubi na obalo Jadranskega morja, da se udeležé redke slovesnosti, in zbralo se jih je na tisoče in tisoče iz Dalmacije in Hrvaške, iz Istre in Slavonije, iz Bosne, Hercegovine in Črne gore, in vsem je jednako utripalo srce od plemenitega zdušenja. Kdo bi popisal to veliko slavje, kdo ponovil prelepe govore in kar so lepega ob tej priliki napisali razni časopisi, ki so ta dan vsi v praznični obliki prišli na svetlo! Ker nam vse to ni mogoče, povedali bodemo ob kratkem nekoliko o samem pesniku.

Milovan Fra Andrija Kačič Miošić porodil se je v Bristu, mali vasi primorja Makarskega. Pleme Kačičev spada med najstarejša hrvaška in se slavno spominja že ob času domačih hrvaških kraljev. Pozneje se je jako razmnožilo po vsi Dalmaciji, zlasti v Omiši in Makarski. Bili so tudi politiško imenitni in mogočni ter se odlikovali v bojih s Turki in Benečani. Ko so proti koncu petnajstega stoletja nekateri prišli pod turško oblast, stopili so drugi pod ogerskega kralja. Ta jih je povzdignil v kneze in jim podelil županijo Vrano. Teh Kačičev potomec je bil pesnik Milovan iz Brista. Kdaj se je porodil, ni natančno mogoče dognati; nekateri trdé, da leta 1690., drugi, da leta 1696.; gotovo pa je, da je umrl dné 14. grudna leta 1760. Njegov ujec, Fra Luka, tedaj frančiškanski provincijal, vzel ga je, bistroumnega dečka, k sebi v Zaostrog ter ga del v ondešnjo samostansko šolo. Mladi Andrija se je prav pridno učil, zajedno pa mu je uga-jalo samostansko življenje in leta 1720. je sam stopil v redovnike frančiškane. Zdaj so ga na višje nauke poslali v Budim, ali ko se je čez sedem let povrnil domov, šel je še v Benetke, kjer je s sijajnim uspehom prebil izkušnjo za učitelja filozofije in teologije. Na to je v zaostroškem samostanu od leta 1730.—1736. poučeval v modroslovji, od leta 1737.—1748. pa je v Šibeniku bil učitelj bogoslovja. Rešen učiteljske službe bil je najprej gvardijan v Brači, pozneje pa v Zaostrogu, kjer je ostal do svoje smrti. Ko so ga izvolili provincijala, zahvalil se je na visoki časti.

Fra Andrija Kačič se je ves čas življenja svojega mnogo bavil z znanostjo, zlasti z zgodovino, in je v ta namen trikrat bil v Benetkah. Zahajal pa je še rajši med národ svoj ter slušal njegove pesmi in ustna poročila. Poslan, da pregleduje frančiškanske samostane, pre-potoval je od leta 1750.—1758. vso Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, in ob tej priliki je pridno nabiral zgodovinske spomine in pripovedke,

ki jih je trebal za »Razgovor ugodni«, kakor je sam okrstil zbirko svojih pesmij. Zdušen za rod in dom svoj, opeval je Kačić v svojih pesmih slavne junake in viteze hrvaške, da bi jih rojakom postavil za vzgled; da bi iste ohrabil in vzpodbodel za podobna dela, in da bi v njih srcih ohranil národno zavest in národni ponos. Toda Kačić ne ljubi le svoje ožje domovine in svojih najbližnjih rojakov Hrvatov, marveč njemu so bratje vsi Slovenci na jugu ter vsi Slovani sploh. Njemu je mila Kranjska z vrlim nje ljudstvom in drage so mu vse slovanske dežele od Jadranskega do Ledenega morja. Izprevidel je, da so južni Slovani preslabi, da bi se sami otręsli turške sile, pa se je nádejal pomoči od vseh Slovanov, zlasti od Poljakov in Rusov, ki so tedaj imeli najmočnejši slovanski državi. Njegov »Razgovor ugodni« je nekaka zgodovina v pesmih; ali v tej zgodovini on ne veže raznih dogodbe v jedno celino, ampak celino razstavlja v posamezne dele ter vsak imeniten dogodek in vsakega imenitnega junaka opeva v posebni pesmi. Po dóbi slaví Kačić v svojih pesmih dogodbe in junake od najstarejših časov do Marije Terezije. Sevéda prave zgodovinske vrednosti te pesmi nimajo, zakaj pesnik je večkrat zajemal iz nezanesljivih virov ali pa zgolj iz ustnih poročil; toda zato je tem večja njih moralna, rodoljubna in pesniška vrednost. Kačić je hotel biti le buditelj národa svojega in ta plemeniti namen je popolnoma dosegel. Vzor so mu bile proste národne pesmi, kakeršne ljudstvo hrvaško še dandanes prepeva. Duh in obliko teh pesmij je Kačić takó dobro posnemal, da so se njegove umetne pesmi takó poprijele ljudstva, kakor stare národne, od katerih se ločijo le po rimah in kiticah. Kačićeve pesmi so kratke in jedrnate, ali navzlic temu dobivamo v njih n. pr. takó natančen popis malega in velikega vojskovanja in bojevanja, da si ga ne moremo želeti boljšega. Le malo pesmij je Kačić prav takó zapisal, kakor jih je čul v samem ljudstvu. Koliki pomen ima »Razgovor ugodni« za književno zgodovino sploh, priča nam to, da je prav ta zbirka vzpodbodla Srba Vuka, da je šel nabirat národne pesmi, in da je tudi Preradović prve svoje hrvaške pesmi zložil po vzoru Kačićevem. Bilo je zvedenih mož, ki so mislili, da so Kačićeve pesmi proste národne, in tudi slavni nemški pesnik Herder je za svoje »Stimmen der Völker« porabil pesmi Kačićeve. Saj ga pa tudi ne v hrvaški, ne v drugih književnostih ne najdeš pesnika, ki bi se bil prostemu ljudstvu tako prikupil, kakor Kačić. Poudariti nam je samó še to, da iz vseh Kačićevih pesmij veje jeden ter isti duh, »vse za vero in domovino«, kakor je dostojno kristijana in rodoljuba.

Temu slavnemu pesniku je domači umetnik Rendić v Trstu po naročilu národa hrvaškega napravil spomenik, katerega so v Makarski

odkrili dné 26. vélikega srpana 1890. Opojéni s slavjem redke dvestoletnice, hiteli so rodoljubi nazaj čez Velebit, da počasté tudi živega možá, vladiko Strossmajerja, ki je dné 8. kimovca 1890 tiho in oskromno slavil štiridesetletnico vladikovanja svojega. Kaj ta mož pomenja v kulturni zgodovini hrvaški, »Zvonovim« čitateljem ne trebamo znova pripovedovati. Le to še poudarjamo, da se za kulturno prihodnost svojo nima bati narod, ki je za mesec dnij slavil spomin treh tolikanj zaslužnih in imenitnih rodoljubov svojih.

Kapela.

V goščave gozdne sredi
Kapela se blestí,
V svetilnici kapele
Prijazna luč gorí.

Postanka dan in leto,
Zidarja skrit spomin:
Vse časov zob odglódal
S samotnih je zidín.

Pripóved le pobožno
Potomcem pravi déd,
O luči in kapeli
Pripóved teh beséd:

Da známenja je v lesi
Kraj tájuosten in svet,
Kdor bi se tam zagrešil,
Na vék bi bil preklet!

In luč svetlóplamtečo
V svetílki dan in noč,
To luč prižiga, hrani
Bajé skrivnostna moč.

Gorjé mu, kdor ugasnil
Bi z róko jo drznó:
V pravičnem srdú njega
Kaznilo bi nebó! . . .

V goščave gozdne sredi
Kapela ni vam tá:
To skromno je svetíšče
Mladóstnega srcá!

V njem tudi skrivna roka
Nebesko luč netí:
Ljubezni čisti plamen
V svetíšči tem žarí.

Ljubezni do kreposti,
Ki v nji cvetè pomlád,
Do zábljene resnice,
Do vzorov, zlatih nad!

Gorjé mu, kdor ugasne
Te luči divni žár —
Mladóstnih src skrunitelj —
Prekletstvo nánj vsekđár!

L. A.

Romeo in Julija.

Prevel dr. K. Glaser.

(Konec.)

Tretje dejanje.

Julijina soba s hodnikom na vrt.

Romeo in Julija.

Julija.

Odhajaš li? Saj še ne svita dan:
To glas je slavčev bil, pa ne skorjančev,
Ki ti predrl do plahih je ušes;
Ponôči na granatovci drobí:
Verjêmi, dragi, to je slavec bil.

Romeo.

To bil skorjanec je, glasilec dné,
To ni bil slavec; glej, zaviden pás
Obkroža tam na vzhodu mègle svit:
Svetila dogorela so nočí,
Veséli dan se vzpenja ob vrhéh;
Rešitev bég mi je, zamuda smrt.

Julija.

Ta svit ni dnevni svit, poznam ga jaz;
Ta meteor izpárilo je solnce,
Da bi to noč ti svetil z bakljo jasno,
In tjà do Mantove pokazal pot.
Ostani še; oditi sila ni.

Romeo.

Naj zgrabim jih, dovôli, naj jih vsmrtim;
Če hočeš ti, z veseljem se udam.
Okó ni jútranje ta siva barva,
To bléde mésečine je odsév:
To ni skorjanec, čégar krepki glas
Razlega do obóka se nebés:
Ostanem rad; oditi ne želím.
Če Julija te hoče, pridi, smrt!
Srcé, saj ni še dan, le krámoľajjva!

Julija.

Dà, dà, zori se! Bézí! Brž od tod!
Skorjanec to je; pôje pa brez nót,

Glas hrípav mu je in brez melodije.
 Skorjančev glas je prê ubran lepó,
 A ta nikakor ne, ker naju loči.
 Skorjanec menja, pravi se, s krastáčo
 Oči: o, da bi še takisto glas!
 Z objetja nas ta grdí glas plaší,
 Odganja tebe in naznanja dan.
 Že svita mládo jutro: z Bogom, dragi!

Romeo.

Svetló že? — Toge náju se temnc.

(*Dojka pride.*)

Dojka.

Gospica!

Julija.

Dojka?

Dojka.

Zdaj pride v Vašo sôbico grofíca;
 Dan je napočil že; pozòr, pozòr!
 (Odide.)

Julija (stopivša k oknu).

Ti, okno, dan naj vstopi; duša, hôdi!

Romeo.

Zdaj z Bogom; jeden še poljub mi dáj!
 (Odide.)

Julija (skozi okno za njim gledáje).

Mož moj, prijatelj, ljubček? Si res šel?
 Vsak dan in vsako uro dáj mi glas,
 Trenutek že trpí mi mnogo dnij:
 Močnó se staram, če takó računjam,
 Doklêr ne vidim dragega Romea.

Romeo (zunaj).

Oj, zdrava bodi! Vselej bom se trudil,
 Da glas ti pošljem in pozdrav srčan.

Julija.

Kàj misliš, da se zopet vidiva?

Romeo.

Gotovo, draga; vse nadloge té
 V prihodnje služijo nam v slast in rádost.

Julija.

Oj, Bože, mêni je tesnó pri srci.
 Dozdéva se mi, da te vidim kdaj
 V grobêh ležati mrtvega globoko.
 Okó me vara, ali pa si bled.

Romeo.

Dozdéva se mi, da si tudi taka,
 Skrbí pijó nam krí; zdaj z Bogom, draga!

Julija.

Oj, sreča! vsak naziva te nestalno:
 Če si nestalna, kaj pa delaš z zvestim?
 Le bodi, sreča ti, nestalna le;
 Saj upam, da ga dolgo ne držiš;
 Pa pošlji ga nazaj!

(Odide.)

Grofica Kapulet (za kulisami).

Bediš li, hčerka?

Julija.

Kdo kliče me? Ni glas to máterin?
 Tak pozno čuje ali rano že?
 Kak vzrok poseben Vas privaja sèm?

(Grofica Kapulet nastopi.)

Grofica Kap.

Kakó se imaš, Julija?

Julija.

Slabó.

Grofica Kap.

Te vedno strijčka smrt še žalostí?
 S solzámi ga iz groba ne izmiješ,
 In ko bi mogla, ga ne oživíš.
 Mirúj tedáj; kdor ljubi, ta žaluje,
 A prêveč žalovati je brezumno.

Julija.

Nad vdarcem tem, ki me zadel bridkó je,
 Naj le žalujem.

Grofica Kap.

Julija, premisli:

Obžalovan prijatelj nič ne čuti.

Julija.

A jaz občutim in se žalostím.

Grofica Kap.

Smrt njega te takó zeló ne žali,
 Kot da živi še vrag, ki ga je vmoril.

Julija.

Kak vrag, o mati?

Grofica Kap.

Ta vrag? Romeo.

Julija.

Razlika je med njim in zlobnežem;
 Bog mu odpústi, jaz odpuščam vse.
 Pa vender on srcé mi najbolj vnema.

Grofica Kap.

Sevé, ker še živi morilec grdi.

Julija.

Dà, ker ga te roké ne dosegó;
Oh, da bi jaz ga sáma osvetila!

Grofica Kap.

Gotóvo se osvetimo, ne bój se:
Mirúj le; v Mantovo tjà pošljem slà,
Morílec grdi kjer sedàj živí;
Tam nékdo mu krepák napòj pripravi,
Tybaltu da pridruži brzo se.
Potém pa upam, da se pomiriš.

Julija.

Dà, res, z Romejem zadovoljna le
Ne bom, doklèr ga mrtvega ne vidim —
Srcé toguje po predragem mi.
Če najdete, gospá, možá, da nese
Strup mu, pomešam ga še sáma rada,
Da mírno Romeo počival bi.
Nemirno bije mi srcé, ko slišim
Ime njegovo, k njemu pa ne morem —
Ljubezen, ki jo k Tybaltu gojila,
Nad ljubljencem bi rada pokazala.

Grofica Kap.

Če ti pomoček, najdem jaz móža;
A glas vesel prinašam zdaj ti, dèkle!

Julija.

V nadlogi glas vesel mi je ugoden;
Kateri glas prinašate mi, mati?

Grofica Kap.

Očeta skrbnega imaš, deklè;
Žalobe tvoje bi te rešil rad:
Izumil ti je naglo dan veselja,
Ki nas ga ni se nádejal nikdó.

Julija.

Zeló se veselim, povêjte le!

Grofica Kap.

Prihodnji že četrtek na vse zgodaj
Se v cerkvi Sv. Petra poročíš
S preblagim lepim grofom Parizom:
K oltarju stopiš kot nevesta srečna.

Julija.

Oj, sveti Peter in njegova cerkev
Sta priči, da nevesta mu ne bom!

Zakáj takó hitite, da poprej
 Se omožim, ko pride ženin moj?
 Naj oče moj in moj gospod zvedó,
 Da nočem omožiti se sedaj.
 Če vender mora biti kdo moj ženin,
 Izvólim si Romeja, nikdar Pariza,
 Saj veste, da sovražim prvega.

Grofica Kap.

No, tu prihaja oče; le pověj,
 Mu to in glej, kakó ta glas ti vzpréjme.

(*Dojka in Kapulet nastopita.*)

Kapulet.

Ko solnce zajde, rôsa zêmljo krije;
 Ko pa netjaka solnce je zašló,
 Je curkom deževalo.
 Zakáj, deklè, zakáj se vedno jočeš?
 Zakáj je vedno dež? V telesu malem
 Predstavljaš veter, jezero in ladjo;
 V očéh, ki bi nazval jih lèhko »mórje«,
 Pritákajo, odtákajo solzé.
 Teló je tvoje ladja na tem mórji,
 In vzdihí so vetrovi, igrajoči
 S solzámi, sólze pa z vetrovi spet.
 — Če burja ta se naglo ne poléze —
 Vetrovi vgonobé teló. — Kaj, žena,
 Si javila ji, kar smo odločili?

Grofica Kap.

O, dà, pa neče. »Hvala, hvala«, pravi.
 Oh, da se luda združila bi z grofom!

Kapulet.

Počasi; ne umejem, žena, ne.
 Kaj? Neče? Res, da ni zató hvaležna?
 Ni li ponosna? Se ne čuti srečne,
 Da smo izbrali nji, ki je nevredna,
 Dostojnega možá za žénina?

Julija.

Ponosna ne, hvaležna pa zató.
 Nató ponosna nisem, kar sovražim;
 Hvaležna hočem biti za sovraštvo,
 Če mi odmeni za ljubezen se.

Kapulet.

Glej, modrijánke, glej! Kaj pa je to?
 »Ponosna« — »Hvala Vam« — »Ne hvala Vam« —
 In »ne ponosna«; ti ošabnost, ti,
 Hvaležnih hval, gizdave gizde nečem!
 Teló pripravi nežno za četrtek,
 Da s Parizom upotiš se k Šent-Petru,
 Inače vlečem te na zanjki tjà.
 Pošklád ti blodolična in vlačuga!
 Obraz od lója ti!

Grofica Kup.

Mordà blazniš?

Julija.

Preljubi oče, prosim Vas klečé:
 Le jedno slóvo slušajte mirnó!

Kapulet.

Pobèri vrag te, kljuboválnica!
 To ti povém: v četrtek ideš v cerkev,
 Če ne, nikdar v oči mi ne pogledi:
 Ne zgèni se, in mólči, tiho bodi,
 Srbé me prstje. — Mislila sva, žena,
 Da blágoslov je néba náma skóp
 Z jedincem; zdaj sprevidim že, da tá
 Jedinec je odveč, da náma v zlò.
 Ti cópernica!

Dojka.

Bog jo blagoslovi,
 Vi krivo delate, zmerjájé jo.

Kapulet.

Gospá, modrost, čemú? Molčíte le!
 Kjer zbirajo se bábice, brbljáj!

Dojka.

Neumnosti ne pravim.

Kapulet.

Idi z Bogom!

Dojka.

Smem li kàj rěči?

Kapulet.

Tiho, klepetulja!
 Pri krstnem ti odpri gostílu usta,
 Tu le mirúj!

Grofica Kap.

Prevroči ste, gospód!

Kapulet.

Za Bóga; oj, zblaznèl bi človek lèhko!
 Ponôči in podnevi, pozno, rano,
 Domá, drugód, sam in v továrišiji,
 Bedèč in spèč sem vedno mislil le,
 Kakó bi jo omóžil. Priskrbèl
 Možá sem zdaj iz slavnega rodú,
 Možá, ki je bogát in mlád, prijazen,
 Lepó odgojen; kakor pravijo,
 Z daróvi viteškimi obdarjèn,
 Deklè to bébasto pa joče se
 In pravi zdaj, ko sreča kaže ji:
 »Omóžiti se nečem, ker ne ljubim;
 Premlada sem še, oprostite mi.«
 Lepó; če nečeš, bodi le takó,
 Le išči krme si, kjerkoli hočeš.
 Nikdár z menój ne bodeš stanovala —
 Le pazi dobro: šale ne poznam.
 Četrtek bliža se: srcé povprašaj,
 Če ljubiš me, te dam prijatelju;
 Če ne, le idi, in umri na poti!
 Za Bóga, moja hči ti nisi več,
 In kar imam, za té bo vedno tuje.
 Premisli, da bom vselej mož-beseda.

(Odide.)

Julija.

Oj, mègle, nimate sočutja vé,
 Ki glédale bi mi na dnò srcá?
 Oj, sladka mati, ne zavrzi me!
 Počakaj mesec, teden do te svatbe!
 Če ne, postavite zakonsko postelj
 Tjà v grob, kjer Tybalt večno spanje spí.

Grofica Kap.

Ne zini več besede, pústi me.
 Le delaj, kakor znaš; za mé si tujka.

(Odide.)

Julija.

Za Bóga, dojka, kaj storím li zdaj?
 Na zemlji mož, v nebesih pa zvestoba;
 Kakó zvestoba se naj vrača sèm?

Če je ne pošlje mož z nebes nazaj
 Pustivši tó zemljó? — Svetúj, pomagaj!
 Oj, oj! takó strašný ravna nebó
 Z menój, ki nežna stvárca sem samó!
 Kaj praviš? Ni besede tolažilne?
 Razvédri me, o dojka!

Dojka.

Dà, tu je,
 Romeo je pregnán; še glavo stavim,
 Da se ne vrne več, pozdravljat Vas.
 Če pride kdaj, prikrade tiho se.
 Ker pa rečí sedàj takó stojé,
 Najbolje res, da grofa vzamete.
 Kakó prijazen je in plemenit!
 Romeo je beráč. Gospá, saj jástreb
 Očij takó ognjenih nima Vam
 Kot Pariz. Če ne moti me srcé
 Vas zakon drugi bolj osreči še
 Kot prvi. Če pa to resnično ni,
 Vaš prvi mož je mrtev, res je mrtev.
 In da živí še, kaj Vam to pomaga?

Julija.

Iz srca govoriš?

Dojka.

Za Bóga, dà,
 Inače Bog kaznuj me!

Julija.

Amen!

Dojka.

Kaj?

Julija.

Ojačila si čudno me, o dojka,
 Le vstopi in pa materi povèj,
 Da sem, očeta razžalivša, šla
 K Lovrencu patru izpovédat se.

Dojka.

Dà, dà, to hočem; pametno je to.

(Odide.)

Julija.

O stari vrag, peklenski zapeljivec!
 Ni li to večji greh, v prisego krivo
 Me spravljati, a mojega možá
 Opravljati z jezikom istim še,

Ki ga poprèj častil visoko je? —
 Pobèri se, ti gadna svetoválka;
 Srcé mi je razdvojeno s teboj. —
 K menihu grem, če najdem tam kreposti:
 Inače sem za smrt še jaka dosti.

(Odide.)

Dodatki slovenski gramatiki.

Ablativi.

Slovenščina je imela v pradavnih časih več padežev (casus) nego ima sedaj, bilo jih je najmenj 8; ko so se padeži skrčili, nastopile so prepozicije (predlogi), nekako olajšanje človeškemu mišljenju, in takó je prišlo, da jedna prepozicija vlada več padežev — vse te prepozicije so nekaki surrogat — misel ostane ista, in gramatika je prva stopinja logike, namreč dušnega delovanja in zavednosti samega sebe.

Kar ni zavisno od glagola, to je objekt, več se 1. z genitivom, 2. z dativom, 3. z akuzativom. Vse drugo je padlo na druge padeže; za take bi jaz vzel latinski izraz ablativ, kamor se odlega vse drugo; nekteri so zastarali, casus absoluti, ki so neodvisni, in stojé sami záse; nekaj je starih, nekaj modernih, novo vpeljanih in po stari slovenščini vzbujenih. Tudi na te se mora gramatika ozirati; matematika pravi: »Man rechnet mit gegebenen Größen«, takó mora gramatika ozirati se na vse, kar je v pisavi, četudi ne povsodi v govorici. »Novice« so sprejele princip jezikoslovca Cafa, ki veli: »Piši tako, kakor slovenski narod pravilno govori po etimologiji in bližnjih slavjanskih narečjih.« Nov 1845, pg. 11. *Janežič* ima nekaj o mestniku in druživniku, § 330, 331. *Šket* pa še tega ni povzel; pa je sitno, če nimamo teh padežev brez prepozicije v slovnici obravnanih. Izrazi mestnik, orodnik so preozki, druživnik je takó samo s prepozicijo. Torej naj bo ablativ v sliki sedanjega mestnika in orodnika.

A. Ablativ z obliko instrumentala.

I. Ablativ načina (modi).

Zapojte vsako kitico *občutnim, krepkim glasom*. (Krenner). — Pošteno srce vsako trinoštvo gleda *žalostjo*. (Cegnar). — *Solzami grenkimi boš*

gôr iskal domačih. (Cegnar). — Stiskani seže *zaupljivim srcem* po pravice večne. (Cegnar). — Trenotja ugodnega *zaupanjem* čakajmo. (Cegnar). — Raztrgaj zanjke *srcem junaškim*. (Vil. Tell. Cegnar). — Zdravje *curkom* dóli, po niti góri. (Slomšek). — Karast in Ketimer širila sta vero *mirnim potem*. — *Tihim, stisnenim glasom* govori Deborah. (Cegnar). — *Svetim navdušenjem* govori. (Cegnar). — *Očesom* gleda *vprašajočim* me. (Cegnar). — *Plemenom* grm gori, a ne zgoreva.

Nota. Ta ablativ brez prepozicije lepo rabi zlasti Cegnar.

II. Ablativ orodnik (instrumentalis).

Sekiro mu razklal je mož srditi črepinjo. (Cegnar). — Vse bi radi *zlatom* kupili. (Cegnar). — To zemljo vstvarili smo sebi *žuli krvavimi*. (Cegnar). — *Silo* bode skušal kralj pregnance pripeljati spet nazaj. — *Solučnim žarom* pšenica rumeni. — *Tem potem* se poslavljam od svojih starih znancev. — *Perutami* jih *svojimi* pokriva nebo. (Cegnar). — Bog bo nas *šiboj* mahnil *težkoj svojoj*. Aškrc.

Nota. Želeti bi bilo, da bi se sprejel štajarski *oj* v instrumentalu (ablativ sploh) v slovensko pisavo, ker ta *oj* je pravi ostanek staroslovensčine; vsi smo ga izgubili, samo Štajarci kot najbližnji sosedge Panoncev imajo ga še; bodisi s prepozicijo, bodisi brez prepozicije. Če že sprejemate v pisavo vse hrovaške spake, sprejmite še naš domači *oj*!

Kako lepo rabi naš Slomšek ta *oj*, glej n. pr.: »Tako lepo so se Volkmar z *mladinoj* obnašali, da so žlahni gospodje iz daljnih krajev v šolo dajali svoje sine.« — »Glejte tako mora biti med domačimi in med soseskoj.«

III. Ablativ pridevni (praedicativus).

Če je substantiv predikat substantivu, rabila je staroslovensčina predikat v obliki našega ablativa instrumentala, n. pr. »David bil maziljen — *kraljem* imenovan.« In po tem načinu so jeli sedaj rabiti substantiv kot predikat v obliki našega instrumentala. N. pr.: Deželni odbor je imenoval Klimeka okrožnim zdravnikom na Bledu. »Slovenec«. Prepozicija dela glagole *perfektivnimi*. Perušek, pg. 36. — Merk je bil imenovan *vladnim svetnikom*. — Nemanič je izvoljen jednoglasno *županom Metliškim*. Ta ablativ sicer v narodu ni navaden, pa je prav dobro posnet po staroslovensčini. Na to se mora ozirati nánj tudi gramatika; seveda, mrtvácev ne bomo vzbudili, vendar pa, kolikor dalje gremo nazaj, tembolj smo na stalnih tleh. —

IV. Ablativ časovni (temporalis).

Začetkom šolskega leta ste slabo poprijeli, *tekóm* šolskega leta ste bili malomarni, *koncem* šolskega leta ste bili srditi, — pa zakaj srditi? —

Zato, ker sem vam vse leto trobil: *quidquid discis, tibi discis non praeceptoribus*; sedaj pa imate, kar ste hoteli imeti; jaz sem bil jezen *vse leto* (Curt. § 405), vi pa ste jezni *koncem* leta — *uter melius?* *Koncem* šolskega leta je „Slovenec“ objavil neko sporočilo (17. jul. l. 1890.)

B. Ablativ z obliko lokala.

Tu imamo samo zastarele padeže; Curtius jih zove „*versteinerte casus*“, in so deloma adverbijalnega pomena, n. pr.: *Lani* je bilo deževno, letos je bolj suhotno. — *Pomladi* vse zeleni. — *Jeseni* je slana ajdo oparila. — Kjer *pozimi* burja brije, tam *poleti* suša tare. (Drugače je, če pišemo saksebi: *po zimi* nastopi pomlad, *po letji* sledi jesen.) — *Podnevi* zajec v grmu spi. — *Ponoči* se v detelji pase. — *Sinoči* je v Hrušči gorelo. — *Nocoj* bo treskalo. — *Drevi* me ne bode domov (drevlje — pozneje). — Semkaj spada tudi *temporalni genitiv*. Martin *zjutraj* (za utra + i) zgodaj vstane; *večeri* pozno spat gre. — *Dnes* (dne + sego) bo cesarska maša za poroko. — *Danes* (ta dan) bo ves dan solnce pripekalo. (Gorenjski *dons* je napačen.) — *Letas* (leta + sego) — tega leta, *letos* (leto + se), to je: Leta tekočega daj vam sreče obilno previdnost. Koseski. *To leto* je dobra letina za žito. — *Doma* je lokalni genitiv: Tega človeka ni nikdar doma.

Če povzamemo vse padeže skupno, imamo v novoslovenščini 9 padežev brez prepozicije: I. Nominativ. II. Genitiv. III. Dativ. IV. Akuzativ. V. Ablativ načina (modi). VI. Ablativ orodnik (instrumentalis). VII. Ablativ pridevni (praedicativus). VIII. Ablativ časovni (temporalis). IX. Ablativ prisllovni (adverbialis).

P. Ladislav.

Književna poročila.

XI.

Jezik v Mat. Ravnikarja „Sgodbah svetiga pisma sa mlade ljudi“.

(Konec).

Na strani 39. svoje razprave našteje g. razpravljalec nekaj primerov, v katerih bi bil Ravnikar po njegovi sodbi pogršno rabil glagole dovršnike namesto nedovršnikov. Nam se dozdeva, da se pri nekaterih teh primerov dá dovršni glagol razložiti in opravičiti, in da Ravnikar tudi v teh ondu citiranih stavkih ni do cela izgrešil jasne pomišli o bistvu in pomenu dovršnih in nedovršnih glagolov. Partija o perfektivnih in imperfektivnih glagolih je pač najtežavnejša v slovenski slovnici, ker je v tem poglavju še

marsikatero vprašanje nerešeno, in ker sedaj obična slovenska pisava marsikateremu le-sem spadajočih pravil daje preobširno rabo, to pa zopet zató, ker nimamo dovolj jasno določenih mej in se le preradi v kako tako ne dovolj točno precizirano pravilo (rekel bi) zaletimo in je potem pretiravamo.

Naše slovnice razločujejo pravi sedanjik zaznamenujoč v sedanjosti vršeče se ali v sedanjosti trajajoče dejanje in pa neomejeni ali vsakočasni sedanjik, ki zaznamenuje nastop dejanja ali dejanje, ki more vsekdar nastopiti in ob svojem času tudi nastopi. Prav učé slovnice pri tem razločevanju, samó to je opomniti, da bi bilo določeneje in primerneje takozvanemu »pravemu«⁶ sedanjiku dati ime »trajnostni ali durativni«⁶ sedanjik, ker ima pomen trajnosti ali durativnosti, drugič pa še, ker bi utegnil kdaj tudi neomejeni sedanjik biti pravi. Pravi sedanjik je namreč tisti, ki zaznamenuje to, kar je v resnici sedanje, ne pa, kar je zaradi živejše predočitve samó v sedanjost prestavljeno. V resnici sedanje pa, mislim, da je ne samó to, kar se v sedanjosti godí in vrší, ampak tudi to, kar se v sedanjosti (t. j. v trenutku, ko dejanje konstatiram) zgodí in izvrši. *Dajem, posojujem, izročam* i. t. d. so pravi in zajedno durativni sedanjiki (= dajanje, posojevanje, izročevanje i. t. d. se sedaj vrší); *dam, posodim, izročim* i. t. d. so tudi pravi sedanjiki, če ž njimi izvršitev dotičnega dejanja spremim, t. j. zajedno ko dejanje izvršim, tega dejanja izvršitev tudi z besedo konstatiram; pomena durativnosti pa ta pravi sedanjik nima, nego le goli faktiški ali dejanski pomen. S tem, da ta sedanjik nima trajnostnega pomena, še ne neha biti pravi sedanjik, kaj bi sicer tudi bil, pretekli čas ni in prihodnik tudi ne more biti. In čudno je tudi to: Sedanjike perfektivnih glagolov imenujemo vsakodôbne in neomejene, na drugi stráni bi jih pa izključevali od sedanjosti. Če bi takóv sedanjik ne mogel biti pravi sedanjik, potem bi ne bil pač vsakodôben in neomejen; taka izključitev bi bila precejšna omejitev. V pravem sedanjiku razločevati nam je torej dvojen pomen; imamo namreč prave sedanjike z durativnim pomenom, pri teh se je posluževati le imperfektivnih glagolov; imamo pa tudi prave sedanjike z golim dejanskim (faktiškim) pomenom, v teh nam pa služijo tudi perfektivniki. Kaj li je to, dejanski pomen? Dejanski pomen glagola imamo, če zamislimo dejanje samó na sebi, nerazdeljeno na začetek, vršitev in izvršetek, če si je predstavimo v jedni nerazdeljeni misli brez ozira na trajnost in rezultat tega dejanja, če konstatiramo goli faktum. *Priporočam se*, kadar navajam priporočilne momente, naštevam svoje prednosti in sposobnosti i. t. d.; če pa samó pri odhodu ali slovesu konstatiram željo, da bi rad ostal v blagem spominu, da bi rad videl, naj bi dotičnik náme ne pozabil, nego pri vsaki priliki se náme ozíral in me podpiral i. t. d., tedaj se mu *priporočim*. *Izročam* (ich bin mit der Uebergabe beschäftigt) je durativnega pomena,

izročim (ich übergebe) konstatira samó izročitev. *Hvalim, priznavam* sta durativnega (oziroma iterativnega) pomena, *pohvalim, priznam* pa sta tudi prava sedanjika, a samó dejanskega pomena. „Prav si storil, *pohvalim* te zato (i. e. izrečem ti pohvalo)“; *priznam* (ich gebe zu, pustim veljati [ne: puščam! pustim veljati — in potlej velja] — *priznavam*, ich gebe allmählich zu, zdaj malo, potem zopet malo, takó dolgo, da je priznано). Trdovraten zatoženec n. pr. sprva ne *prizna*, česar ga dolžé, nego taji misleč, da je mogoče utajiti, ko mu pa začnó s pričami dokazovati, tedaj jedno za drugim *prizna*, on polagoma *priznava*, in napósled, ko vidi, da se mu vse laží in vsi izgóvori izjalovijo, skesano reče: *priznam*, da je vse takó, kakor tožba pravi, i. t. d. — poprej pri izpraševanju je *priznaval*, sedaj skupoma *prizna*. —

Naše slovnice učé, da se za sedanjik ne smejo rabiti perfektivni nego brezizjemno le imperfektivni glagoli. Ta trditev meni ni jasna, bodisi da mi je mišljenje že takó močno izneslovenélo, ali je pa res, kar trdim, namreč, da je ločiti sedanjik z durativnim pomenom od sedanjika z golim faktiškim pomenom, in v zadnjem slučaju da so tudi perfektivni glagoli dovoljeni, časih jedino pravi. Tisto pregánjanje perfektivnikov in negovanje imperfektivnikov nas je dovedlo do nekaterih prav čudnih občevalnih fraz. N. pr. Potujoč po deželi obiščem v N. znanca. Ko vstopim, me pristrčno pozdravi, ponudi sedež, in razgovor se začne z vprašanjem: „No, od kod pa *prihajaš?*“ (*prideš* bil bi bajé germanizem!) Kakšen — izem je pa *prihajaš?* Prihajati je pač le = im Herankommen begriffen sein, herannahen (dur.) ali pa = zu kommen pflegen (iter.). Moj prihod pa je sedaj dokončan, ne vrši se več, tedaj ne *prihajam* več, marveč sem prišel. Kaj to *pomenja?* Was hat dies zu bedeuten? kakor bi *pomeni* (= ima pomen) ne bil imperfektivum, torej i durativnega i faktiškega pomena. — Sem spada tudi že omenjeni durativni *priporočam se* namesto golo dejanskega „priporočim se“ i. t. d.

Upravičen je tedaj tudi dejanskega pomena »fklenem s' profhnjo« namesto durativnega »fklepam«. „Delati fhest dni naf f' tem podvuzhi« (i. e. dá nam náuk jedenkrat za vselej, a ne „poučuje« = er ist mit dem Unterweisen beschäftigt). „Podam vam tretji ino zheterti dél sgodeb svetiga pifma« Hiemit übergebe ich euch (faktum) — »podajam« bi bilo ich bin von der Uebergabe in Anspruch genommen. — Če se je v drugi izdavi Prešérnovih poezij verz: „Vam izročím, prijatla dragi mani!“ izpremenil v: »Izročam vam« i. t. d., tedaj treba temu ravnanju nasproti opomniti, da ni vsaka izprememba že poprava (kot popravo jo namreč navede g. Bežek), med temi takozvanimi popravami je tudi dosti skáz. Toda o nepotrebnih izpremembah in popravah v Prešérnovih poezijah drugokrat in na drugem

mestu, tukaj bodi samó opomnjeno, da je gospod razpravljalec v citiranem verzu prav čudno nastavlil interpunkcijo, ki ni niti v soglasi s prvotnim Prešérnovim niti z druge izdave tekstom, on namreč citira:

»Vam izročim prijatla, dragi Mani!«

namesto:

»Vam izročim prijátla drági máni!

Ki spí v prezgódnim gróbi, pésem mílo.«

Misel ni morda: »Vam manom (čegavim?) izročim prijatelja*, ampak: »Vam drugim manom prezgodaj umrlega prijatelja (M. Čopa) dediciram to milo pesem (Krst pri Savici)*. — Z izrekom »Vam izročim« je posvečenje dovršeno, v besedi »izročim« tičí vsa dedikacija brez kakih dolgih ceremonij, torej goli faktum brez vsake primesi durativnega pomena, pa naj bi ne bil na mestu perfektiven izraz »izročim«? Čudno! »Izročam« naj bi se glasilo — kakó, ali se mani branijo te dedikacije, ali je to izročanje takó mudno, kakor če n. pr. umirovljeni vodja kakega urada preoddaja svojo pisarno nasledniku? — To od slovničarjev (sevéda ne brez povoda) zasejano teženje za imperfektivniki je preveč omah dobilo na vseh progah slovenskega pisateljavanja, pri beletristih in žurnalistih, v občevalnem jeziku in po prigodnih govorih. Vzglede poiščimo v domačih predalih, da ne bode zamere. (Lj. Zvon VI. pag. 236 čitaš: »Zvédamo tudi, da« nm. zvemo. pag. 790: »po novih sedaj še *zastejanih*, a prej nam nepoznanih proizvodih književnih« pag. 765: »Nemško-slovenski del znanega Janežičevega slovarja je pošel v svojem drugem *izdavanji*« . . . nm. izdanji. Lj. Zv. X. pag. 240: »Kar se zloga v uvodu in v prestavi tiče, bi g. pisatelja le na nekaj *opozarjal*« . . . nm. opozoril). Sicer bi pa vzglede lahko navedli cele strani, toda navedem naj samó še ta-le popis nekega pogreba, čital sem ga v nekem našem dnevniku: ». . . Sprevod je bil velikansk. *Opažali* smo mej udeleženci g. državnega poslanca J., g. vladnega svetnika N. in mnogo drugih dostojanstvenikov.« — *Opažali* namesto *opazili!* Prav takó se mi je to zdelo, kakor če bi bil čital v poročilu o ribji lovi n. pr.: »Lovili smo 8 sulcev, 15 postrvij in še več drugih rib« . . . namesto »ujeli«. — Krivi náuk, da se perfektivni glagol nikdar ne smé rabiti za sedanji čas, pa ima močno zaslombo v drugem še bolj krivem in napačnem nauku, češ, da sedanjik perfektivnih glagolov ima le pomen futura, da se zató ne smé in ne more rabiti za sedanjik. A to trditev je razumeti cum grano salis. Res je, lahko zaznamenujejo perfektivni glagol tudi futurum (nekaterim perfektivnikom je še trdno obveljal ta pomen n. pr. pojdem, poletím i. t. d.), zató pa ne treba še misliti, da družega pomena nimajo. — Reči moram, da me je prav neprijetno zbadlo, ko sem čital v Ljublj. Zvonu VII. pag. 187.: »Ni pa nikakor ne res, kakor uči g. kritik, da se ima dejanje vršeče se v

prezentu, izražati dovršnim glagolom, kajti dovršni glagoli imajo sicer obliko prezenta, ali njih pomen je futuren. Ako rečem tedaj n. pr. »sodnik dovoli« znači to ne: »der Richter bewilligt«, temveč: »der Richter wird bewilligen«. — Iskal sem in iskal po V--rjevi kritiki tu podtaknjene nauka, a nisem ga našel. Tudi bi bil takšen nauk, češ, da se ima dejanje vršče se v prezentu (torej durativni pomen!) izražati z dovršnim glagolom, popolnoma napačen. K sreči pa tega nihče ni učil, in tudi g. V—r ne. Če pa g. V—r (pag. 55.) zahteva, naj se namesto: »sod dokončuje (erkennt zu recht)« piše rajši: »sodišče razsodi«, tedaj moramo temu upravičenemu zahtevanju le pritrditi, zakaj o kakem vrščem se (t. j. durativnem) dejanji tu niti najmanje ni govora, tu imamo samó sedanjik s pravcatim golo dejanskim pomenom. »Sodišče razsoja« (oziroma »sod dokončuje«) bi pomenilo der Gerichtshof hat mit der Zurechterkennung zu thun — »se vbada, se vpira«, da bi razsodbo dognalo; mi pa v tem slučaju hočemo reči, da je razsodba dognana. — Der Richter bewilligt (im vorliegenden Falle) je v slovenščini jedino pravilno preloženo s: »sodnik dovoli«; »sodnik dovoljuje« bi se reklo, der Richter hat jetzt mit der Ertheilung der Bewilligung zu thun (durat.) ali pa: der Richter pflegt zu bewilligen, er bewilligt in vielen Fällen (iterat.). — Da vemo, kakšen glagol nam je staviti, perfektiven ali imperfektivni, t. j. ali imamo pred seboj goli dejanski ali durativni sedanjik, v to priporočajo nekateri prav primitiven pomoček samoizpraševanja, češ na vprašanje: kaj storim? odgovarjati je s perfektivniki, na vprašanje: kaj delam? z imperfektivniki. Poslužimo se tudi tukaj tega pomočka. Jezikovna zavest, ki živi v nas, pravi nam, da moramo vprašati: »kaj stori sodnik?«, a nikakor ne: »kaj dela?« — v jednom slučaju dovoli, v drugem ne dovoli, zdaj razsodi takó, zdaj takó; sodišče razsoja (t. j. preiskuje), ali ima A ali B pravo, razsodi pa (spozna), da ima A (ali da ima B) prav.

Toda dovolj! Da ob kratkem ponovimo, kar smo povedali: dva stavka imamo v teoriji o slovenskem glagolu zabeležiti, ki sicer res imejta do neke meje svojo veljavo, ali nikar jih ne pretiravajmo! Ta dva stavka sta: 1.) da ima sedanjik durativni pomen, da mu torej služijo samó imperfektivni glagoli, 2.) da ima sedanjik perfektivnih glagolov pomen futura. — V tej obliki sta ta dva stavka napačna in pretirana. Res je s sedanjikom večinoma združen durativni pomen, vendar ne manjka pravih sedanjиков z golim dejanskim pomenom (v katerih je staviti perfektivni glagol). Res je, da imajo lahko perfektivni glagoli tudi pomen futura, ni pa nikakor ne misliti, kakor bi imeli povod in vselej le ta pomen. —

Na strani 40. graja g. Bežek prehitro menjavanje pripovednega sedanjika in pripovednega perfekta. V tem mu moram prav od sreca pritrditi in posebno opozoriti na to pogostoma se nahajajočo napako tiste, ki

spisujejo knjižice pripovedne za mladino, in tiste, ki sestavljajo šolska berila, naj se je ogibljejo. »Gal. fe vsdigne s' Sihemzi, in fe je vdaril s' Abimelekam«, to je neupravičena izprememba časov, zakaj tu imamo dva priredna spojno zvezana stavka; kopulativna zveza v priredji je pa najtesnejša in zahteva, da sta oba stavka jednaka po veljavi in kolikor mogoče tudi po zunanosti. — Ne dá se sicer tajiti, da je tako menjavanje časov tu pa tam lahko dovoljeno, da ima časih prav poseben učinek, toda vsaka reč na svojem mestu in ob svojem času — v kopulativnih zvezah pa to ne gre kár brez pravega povoda. Opomniti je tudi, da treba dobro razločevati pripovedni sedanjik (das erzählende Präs., praesens historicum) od opisovalnega ali slikajočega sedanjika (das schildernde Präsens, praesens descriptivum) V pripovedovalnem sedanjiku prevladujejo dovršniki, v opisovalnem nedovršniki. Prav prijetno pa čestokrat pripovedni in opisni sedanjik menjavata in se vrstita, kakor se pač pesniku ali pripovedovalcu umestno zdi, da svoje pripovedovanje pri kakem znamenitejšem prizoru ustavi in ta prizor živeje naslika, pa zopet pripovedujoč dalje hiti. S tem v zvezi je tudi menjavanje pripovednega sedanjika in perfekta. —

Sklenem z željo naj nas g. razpravljalec kmalu razveseli z novo razpravo, ali naj vsaj objavi leksikalni del k tej svoji razpravi.

L. Pintar.

XII.

Balade in romance.

Napisal A. Aškerc.

(Konec.)

Ko bi čitatelji naši ne bili že prebirali v našem listu večine Aškerčevih balad, navedli bi jih tu v novič; a tako se nam to ne vidi potrebno; zakaj niti zapreti niti izogniti se ne moremo prepričanju, da bo o umestnosti naše gorenje trditve prepričan vsakdo, kdor bere le jedno njegovih pesmij. Kakor bi deval kamen na kamen, rezan in oglajen, takó rase pod njegovim peresom stavba za stavbo pred nami, in ko jo imamo celo pred seboj, zasveti se v čarobnem svitu, belemu grádu jednako, ki ga obsije zahajajoče solnce. Koliko skrivnostij tiči za takimi zidovi — kakó jasno se nam kaže tu bela gola stran ozidja, in kakó čarobno jo prestvarja zlati žarek, ki se mudí za trenotek ob nji! Ko smo prečitali, izginila je podoba, ali v srci nam zveni še vedno odmev sreče in nesreče, veselja in bolesti, kreposti in zlobnosti, ljubezni in sovraštva, trpljenja in zadoščenja, ki smo jih gledali vse takó od daleč, golo resnično in prozorno, a vender le pokrito in divno

osvetljeno po rdečezlatem žarku pesnikovega idealizma. Takó od daleč vidimo okna in stolpe, vidimo ali visi ta ali óni po stráni, gledamo v oglu tudi razrušen zid in na drugem konci nov omét, ki ga je napravil nov gospodar — toda pajčevin ne gledamo, ki jih ziblje veter pod ostrešjem, in ne hróstov, niti muh, ki sedajo na bélež!

Kdor nas hoče umeti, bode nas umel!

Povedali smo že, zakaj ne navajamo posamičnih Aškerčevih pesmij, označali smo tudi takoj početkom, kakovo stališče zavzémamo nasproti so-trudniku ob listu našem, toda ne moremo si kaj, omeniti posebej jednega njegovih prekrasnih umotvorov, in to je; »Stara pravda«. Ta venec, broječ deset balad, je sam ob sebi velik, z gigantiško pesniško močjo risan roman, ali vsak odstavek, vsaka balada záse je zopet povest záse. Prav v teh pesmih predíra realizem Aškerčev, kakor skoro nikjer, a divni solnčni žarek, ki spremlja vedno tega od Bogá posebno nadarjenega pevca, ne sije tudi nikjer takó čarovito lepó, nego tukaj. Kaj je vse ta pesem? Velika zdušna apoteoza ideje slobode, ideje enakopravnosti vseh stanóv! Historija je, sama historija, in zajedno prerokovanje, mogočno, silovito prerokovanje!

Toliko o notranjem Aškercu! Več, mnogo več bode govorila zgodovina književnosti naše in vpliv njegov, ki se očito pokaže kmalu med pesniki slovenskimi.

Izpregovoriti nam je samó še dvé tri besede o jeziku pesnikovem in o obliki njegovih pesmij ter končno navesti nekoliko oskromnih črtic iz življenja njegovega.

Aškerčev jezik je čudovito krepák, blagoglasen in pravilen. Tu in tam nam kakšen izraz, kakšen poudarek ali kakšna oblika razodéva štajerskega Slovenca, kar pa ne poudarjamo zategadelj, da bi pesnika grajali. Akcenti njegovi na koreninskem zlogu se nam zdé celó pravilnejši, nego so óni v naši po gorenjščini zaviti književni slovenščini. Ob jedno obliko se bode pač marsikdo zadéval, in ta je jedninski orodnik pri ženskih α -deblih na *oj*, n. pr.:

Pod célicoj svojoj sedi samotar.

Ali:

S svojoj rókoj písmo jim podpiše.

Ali:

Z velikoj težavoj je tih bil in molčal.

Ako ta oblika tudi zdaj ni navadna v naši pisavi, dasi so jo že večkrat pisali Slomšek, Cegnar in Levstik, tega vender ne more nihče tajiti, da je časih blagglasna, da je slovniško pravilna in da še dandanes živí široko med slovensko-štajerskim národom ¹⁾ in da gotovo ni nobeden gréh, ako jo rabi pesnik, kateremu služi časih za polnódoneč stik, n. pr.:

¹⁾ Glej, kaj o nji piše v denášnjem listu na 081. stráni pater Ladislav.

Pač dolgo že, dolgo je tu pod zemljó!
In meni se zdi, kot bi bil pred menój!

Ali: Vse vzel mi je Tači imetje
Oropal me s krutoj rokój.
Zató, kakor veste, sem puntar,
Zató sem med vami nocój.

Pravega baladnega pesnika kaže se nam Aškerc v njemu svojskem načinu pripovedovanja. Dva, trije verzi nam pojasnijo vso situvacijo, dejanje se razvija dramatično ter se završi s krepkim koncem — s katastrofo, ki pretrese bralca do dna srca, ter ga pusti, da si v domišljiji svoji iz kratke balade osnuje celo dramo.

Dasi bi za te svoje besede lahko navéli polno vrsto njegovih balad, vender se hočemo dotekniti tukaj samó jedne, ki po naših mislih nima vrste v našem slovenskem pesništvu. Bralca prosimo, naj odpre knjigo in prebere balado „Mejnik“:

Sejm bil je živ. Prodal i on je Lahom
Tam par volóv.
Zakásnil se, a v pózni, temni noči
Sam gré domóv. itd.

Kateri naših pesnikov zná takó pripovedovati? Ta balada je neumrjoča, kakor ime pesnikovo, ki jo je zložil! — Kaj pa „Na sedmini“ — ali ni to grozna človeška tragedija? In koliko vrstic potrebuje pesnik, da nam jo predstavi pred našimi očmi? — In kako ljubezniv je nasproti razgovor v „Ukrajinski dumi“. To je dijalog! —

Aškerc bi ne bil epski pesnik, ko bi se v svojih pripovednih proizvodih ne posluževal često národnega deseterca. Ta verz, v katerem izključno so péte vse junaške pesmi srbske, rabil je tudi najstarejšim slovenskim národnim baladam, ki se je do denašnjega dné še srečno chranil v „Lepi Vidi“ in „Mladi Bredi“. Prava posebnost národnega deseterca pa je odmor po drugem stopu, n. pr.:

Lepa Vida || je pri morji stala,
Tam na produ || si plenice prala,
Črn zamor'c po || sivem morji pride,
Barko vstavi, || praša lepe Vide.

Ta odmor je takó značilen, da se po njem ločijo prave národne srbske pesmi od ponarejenih in da se z njim natanko dá dokazati n. pr. katere verze je Prešeren v „Lepi Vidi“, ali Žakelj-Ledinski v „Mladi Bredi“ ponaredil. Nobeden teh dveh pesnikov najbrž ni vedel za to tehnično skrivnost národnih pesmij in je zató v pesem vstavil verze, ki po nesreči nimajo odmora po drugem stopu, n. pr.:

Ali: Kak' bi b'la rudeča in cveteča
Oh, domá bolnó je moje dete. (•Lepa Vida•.)

- Ali: Dobro me poslušaj, hčerka moja!
 Ali: Pečo šlarasto mi dobro zvijte! (»Mlada Breda«.)

Ti in jednaki verzi v obeh pesmih so očitno interpolirani.

To tehnično svojstvo narodnih pesmij je privedlo Levstika do zahteve, da mora tudi vsaka umetna slovenska pesem z daljšimi verzi imeti odmor po drugem stopu. Zategadelj je v zadnji redakciji svojih poezij leta 1876. veliko večino svojih pesniških proizvodov takó predelal, da je posameznim verzom dal dotični odmor; kar pa je pesmij zložil pozneje, do malega vse se odlikujejo s to posebnostjo, n. pr.:

V Róvih cerkev || so zidali,
 Da Mariji || bi jo dali,
 Ki rodila || nam Boga
 V ódkup vsega || je sveta. (»Živopisec in Marija«.)

- Ali: S póstelje se || détek sméje
 Lune gleda, || zvezde šteje
 Lepo zvézdó || rad bi tipal,
 V krepko lice || luno ščipal. (»Rimska cesta«.)

Zlasti karakteristične v tem oziru so njegove »Otroške igre v pesencah«.

Kolikor je nam znano, Aškerc je poleg Levstika prvi slovenski pesnik, ki pri deseterci dosledno dela odmor po drugem stopu; pač, tudi Funtkovi verzi v »Zlatorogu« in v »Godci« so v tem oziru pravilni. Da se je Aškerc mnogokrat posluževal deseterca, to je pri pripovednem pesniku naravno, ker je ta verz za pesniško pripovedovanje kar ustvarjen. A pohvaliti moramo pesnika, da se je pri vseh dotičnih pesmih — in dobra petina jih je — takó strogo ravnal po narodnem vzgledu. Da bi ga drugi pesniki tudi v tem oziru posnemali! Niti tega ne moremo pesniku šteti v gréh, ako tu in tam v verzu rajši po pol stopa odkrhne, nego da bi se poslužil kakšne prazne jednozložne besede ter s takšnim »mašilom« napolnil verz. Za to nas pa v obli meri odškodujejo njegovi polni, krepki stiki, med katerimi so pogostoma rabljeni moški posebni blaglasni.

Pri kraji smo!

Pesnik, ki se je do malega deset let skrival pod prozórni závoj staroslovenskega »Gorazda«, odgrnil je sam tančico, ki ga je prikrivala našim očem. Zatorej nam oprósti, da navedemo nekoliko črtic iz življenja njegovega, ker je naravno, da občinstvo mikajo tudi zunanje zazmere, v katerih živé ljubljenci-pesniki njegovi.

Anton Aškerc je porojen dné 9. prosinca 1856. leta v vasi Globoko tik Rimskih Toplic v fari sv. Marjete. V šolo je hodil v Celji, kjer je leta 1877. prebil maturo, potem stopil v mariborsko bogoslovnico ter bil leta 1881. posvečen duhovnikom. Najprej je služil v Podsredi od leta 1881. do

1884.; nató je bil nad pet let kaplan v Šmarji pri Jelšah in od letošnjega leta sem je kaplan v Juršincih pri Ptuji.

Kedaj se je začel ukvarjati s pesništvom, to nam ni znano; sošolci njegovi nam pripovedujejo, da pač niso nikdar slutili, da Aškercu bije pevska žila. Prvo pesem svojo „Trije pótники“ je priobčil bogoslovec Aškerc („Gorazd“) dné 1. malega srpana 1880. leta v Stritarjevem »Zvonu«, kateri je vzbudil pri nas toliko novih talentov. »Ljubljanskemu Zvonu« se je pridružil takoj leta 1881., vendar se nahajajo prvi njegovi proizvodi šele v letniku 1882. Prvi doneski Aškerčevi so bili lirski, a urednik, spoznavši epsko nadarjenost njegovo, svetoval mu je posvetiti se pripovednemu pesništvu. Pri takó izredno nadarjenem mladem moži je zadostoval samó migljaj in začele so se kmalu oglašati v »Ljubljanskem Zvonu« balade in romance, ki so dandanes in ostanejo na večni čas prava dika in pravi ponos tega lista. Pesnik je rastel od leta do leta, širil si obzorje, napredoval v obliki. Pesništvo mu je postalo svet poklic, na katerega se je resno pripravljal in za katerega se mnogo učil. Vesten duhovnik imel je vse leto polno službenega opravila; prosti čas je prebil pri knjigah; kratko dóbo svojih počitnic pa je vsako leto potoval, ne za veselje in razvedrilo, ampak da bi spoznal tuje kraje in tuje ljudi. Že leta 1878. ga je prvo potovanje privélo v Ljubljano, leta 1879. si je ogledal Zagreb; leta 1880. Trst in Koper. Leta 1884. je obiskal Dunaj ter se peljal po Dunavu v Budimpešto. Leta 1885. je romal na Velehrad, od koder je čez Prago, Linec, Solni Grad, Išl, Celovec in Bled krenil v Ljubljano. Leta 1886. je potoval v Sarajevo, Djakovar, Novi Sad, Zemun in Beli Grad. Leto pozneje ga nahajamo v solnčni Italiji — v Benetkah, kamor je potoval čez Zagreb, Reko in Gorico in od koder se je vrnil čez Pulj in Trst. Leta 1888. si je ogledal obrtno razstavo na Dunaji in lep kos zapadne Ogerske. Lani pa je krenil znova čez Budimpešto na Slovaško, od koder je šel čez Jablunko v Oswięcim in Krakov, kjer si je ogledal krasni Wawel in gorico Košćuskega. Lahko si mislimo, koliko osnov so mu rodili vsi ti razni potje! Le škoda, da pesnik doslej ni priobčil še vseh svojih potnih pesmij, ampak samo tiste, ki so nastale na potovanji po Bosni in Srbiji.

„Balade in romance“ stojé v književnosti slovenski kakor daleč vidno belo znamenje, kažóče pesnikom našim pot, po kateri jim je hoditi. Zdravi vedri duh pesnikov, ljubezen do umetnosti, veselje do dela, resnoba v pesniškem stvarjenji, jekleni značaj njegov, ki nasprotnikom svojim na njih iz trte izvite napade in sumničenja kliče: „U jednom selu straše, a u drugom se ne plaše“ — vse to nam je porok, da bode štiriintridesletni pesnik vzdušno nadaljeval in izvrševal umetniški svoj poklic ter narod slovenski skoraj oveselil z novim zvezkom divnih svojih poezij. B.

Statistična črtica dijaštva avstrijskih visokih šól.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

A predaleč bi zašli, ako bi hoteli na vse strani preišljevatí „morálo“ na sebi suhoparnih števílk. Oglejmo si naše vseučilišnike še kar se tiče na veroizpovedanja. Bilo je med vsemi visokošolci (ne izvzemši ogerskih, hrvaških, srbskih in rumunskih) poleti 1886/7. l. katolikov 10.099 = 73·8%, pravoslavnih 379 = 2·7%, evangelikov 440 = 3·2%, židov 2635 = 19·3% in drugih (unitarcev, starokatoličanov, nekonfesijonalcev) 109 = 1·0%. Navedli smo že, da je med našimi visokošolci nad desetino inozemskih, ki so nedvojbeno večinoma nekatoliki; zatorej so katoliki, sestavljajoči 91·3% prebivalstva Cislitvanske, zastopani na univerzah samó s 73·8%, dočim so pravoslavni razmerno nekaj številnejši nego med prebivalstvom, Židi pa, katerih broji Cislitvanija samo 4·5%, napravljajo 19·3%, ali skoraj petino vseh visokošolcev. Znan je pritisek ogerskih židov na dunajski univerzi. A dasi ni navedeno razmerje nepopačen izraz zanimanja avstrijskih konfesij za vseučiliške studije, in dasi ne moremo podati približno natančnih števílk, vender se smé rêči, da so avstrijski katoliki in pravoslavni pasivni, dočim so poleg evangelikov sósebnó židje aktivni. Dotično razmérje pojedinih je nastopno:

Univerza		katolikov	pravoslavnih	evangelikov	židov	drugih
dunajska	abs.	3.070	202	249	1.826	79
	%	56 ³⁴	3 ⁷⁵	5 ¹³	33 ³⁴	1 ⁴⁴
graška	abs.	1.134	55	67	50	2
	%	86 ⁷²	4 ²⁰	5 ¹²	3 ⁸¹	0 ¹⁵
inspruška	abs.	808	1	6	1	2
	%	98 ⁷⁹	0 ¹²	0 ⁷³	0 ¹²	0 ²⁴
praška nemška	abs.	1.072	5	17	387	2
	%	72 ³¹	0 ³³	1 ¹⁴	26 ⁰⁹	0 ¹³
praška češka	abs.	2.087	6	54	44	—
	%	95 ²⁷	0 ²⁷	2 ⁴⁶	2 ⁰⁰	—
lvovska	abs.	937	—	5	142	—
	%	86 ⁴⁴	—	0 ⁴⁶	13 ¹⁰	—
krakovska	abs.	917	1	5	129	44
	%	83 ⁷⁰	0 ⁰⁸	0 ²⁷	11 ⁷⁵	4 ²⁰
černoviška	abs.	74	109	9	56	1
	%	29 ⁴³	43 ⁸⁸	3 ⁷⁰	22 ⁵⁹	0 ⁴⁰

Posebno ugodno je razmêrje židov na univerzi dunajski, nemški praški, in čerновиški; na dunajski je žid skoraj vsak tretji, na nemški praški vsak četrti in na čerновиški več rego vsak peti dijak; sevêda imajo tudi v Krakovem in Lvovu izdatno židovskih vseučilišnikov. Denimo zdaj „nemške“ vseučilišnike na tisto „čisto-nemško“ »rajtro« Šchönererjevo, pa odletî toliko »buršev«, da ostane »pravcatih« Nemcev na praški univerzi samó 708, t. j. 47.74% vseh ondotnih dijakov, v Černovicah samó 37 = 14.8%: na nemški univerzi v Pragi so torej »Nemci« v odločni manjšini nasproti Čehom in židom!

Leta 1868. pa je bilo med vseučilišniki katolikov 83.66%, pravoslavnih 1.08%, evangelikov 3.46%, židov 11.29%, drugih 0.51%. Napredovali so torej židje za celih 8.01%, pravoslavni za 0.9%, »drugi« za 0.49%; nasproti pa je padlo število katolikov za 9.86%, evangelikov za 0.26%.

II. Tehniške šole.

V poletnem tečaju 1886/7 l. je bilo na vseh tehniških visokih šolah Cislitvanije 1.722 tehnikov (za 533, ali za 44.8% več nego 1868. l.). Pa tudi od teh nam je odbiti 113 ogerskih, 34 hrvaških, 13 rumunskih dijakov poleg 1 iz Srbske; ta odbitek odštejemo razmerno pri dijakih nemške, madjarske, rumunske, srbsko-hrvaške in »druge« narodnosti in na tej podlagi vidimo, da je bilo med ostalimi 1.561 tehniki

Dijaki po narodnosti	Vseh dijakov dotične narodnosti	Rektifikovani broj	Odstotki dotične narodnosti	
			med tehniki	med avstr. prebiv.
Nemcev	873	826	52.9	36.70
Čehov	412	412	26.4	23.77
Poljakov	231	231	14.8	14.86
Rusinov	16	16	1.0	12.81
Slovencev	18	18	1.2	5.23
Srbo-Hrvatov	39	9	0.5	2.58
Lahov	41	41	2.7	3.07
Rumunov	7	3	0.2	0.88
Madjarov	52	2		
drugih	33	3	0.3	0.10

Aktivni so torej Nemci in Čehi, med pasivne spadamo poleg Rusinov, Hrvatov in Lahov tudi Slovenci z jako velikim dolgom.

Ako pride 1 tehnik na 14.862 prebivalcev Avstrije, pride
 1 nemški tehnik na 9.987 Nemcev,
 1 češki tehnik na 12.621 Čehov,
 1 poljski tehnik na 14.800 Poljakov,

1 rusinski tehnik na	175.000	Rusinov,
1 slovenski tehnik na	63.333	Slovencev,
1 hrvaški tehnik na	63.333	Hrvatov,
1 laški tehnik na	16.341	Lahov,
1 rumunski tehnik na	63.333	Rumunov,
1 madjarski „ „	5.000 (?)	Madjarov.

Ako bi bilo ónih 1.561 tehnikov razdeljenih v jezikovnem oziru primerno razmérju stanovaštva, moralo bi biti tehnikov nemških samó 539, čeških samó 336, poljskih samó 218, madjarskega nobenega, nasproti pa rusinskih 188, slovenskih 76, hrvaških 38, laških 45, rumunskih 13. Ker je pa slovenskih tehnikov samó 18 bilo, bili smo na dolgu za celih 76·7%; jednak je bil dolg Hrvatov, dočim so Rusini zaostali za 91·5%!

Národnostno razmérje pojedinih tehnik je razvidno iz nastopne tabele:

Tehnika		Nemcev	Čehov	Poljakov	Rusinov	Slovencev	Hrvatov	Lahov	Rumunov	Madjarov	drugih
dunajska	abs.	492	20	70	7	15	18	24	6	47	17
	%	68 ^{·71}	2 ^{·79}	9 ^{·79}	0 ^{·98}	2 ^{·10}	1 ^{·51}	3 ^{·35}	0 ^{·84}	6 ^{·57}	2 ^{·37}
graška	abs.	131	1	6	—	2	18	17	1	2	3
	%	72 ^{·39}	0 ^{·55}	3 ^{·31}	—	1 ^{·10}	9 ^{·95}	9 ^{·39}	0 ^{·55}	1 ^{·10}	1 ^{·66}
praška nemška	abs.	143	42	1	—	—	2	—	—	—	4
	%	74 ^{·50}	21 ^{·90}	0 ^{·52}	—	—	1 ^{·00}	—	—	—	2 ^{·08}
praška češka	abs.	2	333	3	—	1	1	—	—	—	8
	%	0 ^{·57}	95 ^{·68}	0 ^{·86}	—	0 ^{·29}	0 ^{·29}	—	—	—	2 ^{·31}
brnska	abs.	103	16	—	—	—	—	—	—	3	—
	%	84 ^{·42}	13 ^{·12}	—	—	—	—	—	—	2 ^{·46}	—
lvovska	abs.	2	—	151	9	—	—	—	—	—	1
	%	1 ^{·23}	—	92 ^{·64}	5 ^{·52}	—	—	—	—	—	0 ^{·61}

Nemci so v absolutni in relativni večini na Dunaji, v Brni in na nemški tehniki v Pragi; Čehi na češki tehniki v Pragi, Poljaki na lvovski. Slovenci so tudi tu večinoma na Dunaji (83·3%), ostali so v Gradci in Pragi. Čehov je jako mnogo na nemških tehnikah v Pragi (10·2% vseh čeških tehnikov) in v Brni; Poljakov je precej na Dunaji (30·2% vseh poljskih tehnikov, Rusinov največ (56% v Lvovu, Hrvatov v enakem številu v Gradci in na Dunaji, Lahov, Rumunov in Madjarov največ na Dunaji. Zaradi znatnih nenemških manjšin sta tehniki na Dunaji in v Gradci najbolj »mednarodni«; lvovska, brnska in češka v Pragi so najbolj »národne«

tehnike. Tudi tu je opomniti, da se slovanski tehniki ogibljuje slovanskih tehnik v Pragi in Lvovu in da pohajajo, ne izvzemši samih Poljakov in Čehov, najrajši nemške zavode. ¹⁾

Z ozirom na veroizpovedanje je bilo med tehniki poleti 1886/7 katolikov 1.266 = 73'50⁰/₀, pravoslavnih 54 = 3'13⁰/₀, evangelikov 86 = 4'99⁰/₀, židov 299 = 17'40⁰/₀ in drugih 17 = 0'98⁰/₀. V primeri z vseučilišniki je razmérje ugodnejše pravoslavnim in evangelikom, dočim je židov za blizu 2⁰/₀ menj. Katolikov je razmerno toliko kakor na univerzah. gotovo menj, nego bi se nam bilo smeti nádejeti z ozirom na katoliško stanovništvo avstrijsko.

Po veroizpovedanji je bilo dijaštvo tehnik razvrščeno tako-le:

T e h n i k a		katolikov	pravoslavnih	evangelikov	židov	drugih
dunajska	abs.	443	31	37	201	4
	⁰ / ₀	61'88	4'33	5'16	28'07	0'56
graška	abs.	151	10	15	4	1
	⁰ / ₀	83'43	5'52	8'20	2'21	0'55
praška nemška	abs.	133	3	11	45	—
	⁰ / ₀	69'27	1'50	5'74	23'49	—
praška češka	abs.	324	9	12	3	—
	⁰ / ₀	93'10	2'59	3'45	0'86	—
brnska	abs.	91	—	6	25	—
	⁰ / ₀	74'60	—	4'90	20'50	—
lvovska	abs.	124	1	5	21	11
	⁰ / ₀	76'56	0'62	3'40	12'68	6'79

Češka tehnika v Pragi je najbolj »katoliška«; izmed ostalih presežajo katoliki poleg graške samó v Lvovu ³/₄ tehnikov; najbliže stoji lvovski brnska; dunajska je pa v istini medkonfesionalna; znači jo liki dunajsko univerzo, ogromni odstotek židovskega dijaštva; nekaj menj židov nahajamo v Brni in na nemški tehniki praški. Češka tehnika ima neznatno število židov, katerih je pa med lvovskimi tehniki osmina. Ako ločimo tudi tukaj židovske »Nemce« od »čistokrvnih« Nemcev, moramo odstotke Nemcev tu in tam znatno znižati. Brnske tehnike židje so gotovo ravno takó za Nemce vpisani, kakor óni na nemški tehniki v Pragi; odštejmo torej od brnskih 103 Nemcev 25 židov, in ostalo bode pravih Nemcev samó 78, t. j. 63.93⁰/₀

²⁾ Z l. 1868. žal ne morem primerjati odnošajev 1886. l., ker statistika za óno leto ne pove, koliko je bilo tehnikov Nemcev, Čehov i. t. d. Isto velja o dijakih rudarskih akademij in ostalih visokih šol óne dóbe.

brnskih tehnikov, ne pa 84.42%; od nemških tehnikov praških pa ostane po odbitih židih 98, t. j. samo 51% vseh ondotnih tehnikov, tako da je nemška tehnika v Pragi baš na pol nemška; statistika nam je tudi na tem polji dokaz, kakó silna opora so židje avstrijskemu nemštvu. Ako na dunajski tehniki odbijemo od „Nemcev“ samo polovico židov, ostane samo 392 Nemcev = 54.75%, torej tudi malo nad polovico dunajskih tehnikov; a uverjeni smo, da bi smeli še lepo število več odšteti. Nasprotno smemo pa pri Poljakih lvovske tehnike odbiti žide; potem je tu „Poljakov“ samo 130 = 80.2%, za 12.44% menj nego odstotek Poljakov krščenih in obrezanih vkup.

III. Visoka šola za poljedelstvo.

Na Dunaji je brojala poleti 1886/7. 1 247 slušateljev, med katerimi jih je bilo 28 iz Ogerske, 10 iz Hrvaške in 3 iz Rumunije. Ako z ozirom na te inostrance znižamo število nemških, madjarskih, hrvaških in rumunjskih slušateljev, nam je ostale slušatelje poleg národnosti razvrstiti tako-le:

Dijaki po národnosti	Vseh dijakov do- tične národnosti	Rektifikovani broj	Odstotki dotične národnosti med temi dijaki	med stanoválstvom
Nemcev	135	123	59.11	36.70
Čehov	49	49	23.30	23.17
Poljakov	16	16	7.76	14.86
Rusinov	1	1	0.49	12.81
Slovenecv	1	1	0.49	5.23
Srbo-Hrvatov	13	5	2.48	2.58
Lahov	7	7	3.40	3.07
Rumunov	7	2	0.94	0.88
Madjarov	16	1	0.49	
drugih	2	1	0.49	0.10

Aktivno so torej Nemci, Čehi, Lahi — dočim hodimo Slovenci, Rusini in Poljaki k srečnejšim sosedom na pósodo jemat. Da naš oskromni narastaj ne zadošča dejanskim potrebam, nam svedoči istina, da pride pri Slovencih 1 slušatelj omenjenega zavoda na 1¹/₅ milijonov slovenskih stanovalecev; pri Rusinih celo na 2¹/₅ milijonov, dočim pride pri Poljakih 1 na 203.000, pri Čehih na 104.000, pri Nemcih na 65.122. Slovenskih dijakov te šole je premalo za celih 90%, rusinskih za 96%, poljskih za 47%. Kdo ima tu ugodno priliko, izvežbane svoje sile posojati tem zaostalim národom? —

Katolikov je bilo med ónimi dijaki 204 = 82.90%, pravoslavni 7 = 2.82%, evangelikov 18 = 6.89%, židov 15 = 6.15%, drugih 3 = 1.20%. Sóbno zanimiva potéza v tej sestavi je relativno oskromni „aktivum“ židov.

(Konec prihodnjé.)

LISTEK.

Jednajsta stoletnica Pavla Dijakona. Glasoviti langobardski zgodovinar „Warnefridi Paulus Diaconus“ je bil rojen okrog l. 730. v Čedadu iz plemenite langobardske rolovine. Njegov praded Leupichis je bil prišel z Alboinom v Italijo in ded njegov je na čuden način ušel zvarski sužnosti s pomočjo Slovanov, kar Pavel Dijakon zelo prosto opisuje v 38. poglavju IV. knjige svoje zgodovine. Pavel je bil odgojen na dvoru langobardskega kralja Ratchisa (744—49) in je živel pozneje na dvoru vojvode Arichisa v Beneventu kot učitelj vojvodove žene Adelperge, hčere kralja Desiderija. Za njo je spisal „Rimsko zgodovino“, katero je pa le po Eutropijevi „Historia romana“ razširil. Takrat je bil Pavel že duhoven in ko je videl nesrečno usodo svojega naroda, šel je užalosten v samostan Montecasino. Od tam ga je poklical zaradi njegove učenosti Karol Veliki na svoj dvor kot učitelja grščine. V svojih prostih urah je sestavljal nadgrobnice in zložil je tudi slovečo pesen na sv. Ivana „Ut queant laxis“. Vrhu tega je sestavil zbirko homilij, kakeršna je še sedaj v katoliški cerkvi v navadi. Decembra leta 786. šel je Pavel s Karolom v Italijo in je stopil zopet v samostan Montecasino, kjer je prebil svoja zadnja leta. V tem času je spisal svoje najvažnejše delo „De gestis Langobardorum“, katerega pa ni mogel dovršiti, ker ga je smrt prehitela. Umril je 23. aprila, in sicer, kakor se sploh misli l. 799, ker letnica njegove smrti ni nikjer zabeležena. (Abel-Jacobi, Paulus Diaconus und die übrigen Geschichtsschreiber der Langobarden, Leipzig 1878. — Glej tudi prof. Rutarja spis o Pavlu Dijakonu v letopisu „Matice Slovenske“, l. 1885. Ured.)

Odvetnik *Karol Podrecca* v Čedadu je sprožil v rimskem listu „Fanfulla della Domenica“ od 28. septembra 1890. misel, naj bi Italijani, Nemci in Slovenci l. 1899. skupno praznovali najstjo stoletnico Pavel-Dijakonove smrti. Svoj predlog utemeljuje Podrecca s tem, da imajo vsi ti trije narodi jednako pravico in jednako dolžnost proslavljati Pavla. „Kadar si predstavljam Alboina stoječega na vrhuncu Matajora (Montemaggiore) nad Čedadom in motrečega italijansko nižino; ali pa kadar gledam z duševnimi očmi prvega Slovenca, ki je stopil na videmski grič, okolo katerega je pozneje mesto nastalo, ter rekel v idem (vidim), takrat si mislim, da noben drug predel Italije ne more tako živo predočiti sestanka treh velikih narodov, latinskega, germanskega in slovanskega, kakor baš Furlanija. Zato si lahko mislim, zakaj je Alboin tu utemeljil svojo prvo vojvodino, zakaj je Karol Veliki tu postavil svojo mejno marko in zakaj so akvilejski patrijarhi tu osnovali svojo obširno cerkveno državo. Zato tudi razumem, da sedaj prebivajo po vsi nižini do morja latinski kmetje, zakaj počivajo Nemci od zadaj za črto porušenih subalpinskih gradov in zakaj prebivajo med gorami Slovani, ki se, če so se ravno v srednjem veku umaknili iz ravnine napolnjene z njih krajevnimi imeni, sedaj vender vračajo in napolnjujejo trgovišča, zemlje, učilišča, uradnije in vse drugo, tako da se ni čuditi, ako je „nesumnjivi“ poverjenik Valussi zahteval v listu „Giornale di Udine“ od 25. sušca t. l., naj se poučuje na vzgajališči v Čedadu tudi srbski jezik.“

Ali bi se ne mogel ta izvenredni in mirni sestanek treh narodov s tem izkoristiti, da skupno praznujejo l. 1899. najstjo stoletnico Pavla Dijakona? Furlani so bili z mojim predlogom takoj zadovoljni in so poudarjali, da se tu ne gre za kakega navadnega Pavla; Nemci opevajo Warnefridovega sina kot svojega rojaka, ki jim je zapustil jedino zgodovino njihovih prednikov; in Slovani spoznavajo v Pavlovem glavnem delu

prve vrste tistih Slovanov na naši zemlji, ki so morda le predstraže prihodnjih borilcev. Vsi so jedini v tem, da je Čedad najpripravnejše mesto za praznovanje stoletnice, ker tamonje rimske, langobarske in slovenske starine potrjujejo to, kar pripoveduje Pavel.“

„In kadar se bodo zastopniki treh narodov sešli v starodavnem Čedadu, ki je zaradi svoje malosti, skoro bi rekel, nevtralnemu mestu, takrat Italijani ne bodo mogli zanekevati, da tudi njih Slovani imajo etnografske pravice, ne da bi s tem državni celoti škodovali. In nasprotno bodo morali Nemci in Slovani priznati, da zemljepisje stvarja države, kakor je to priznal tudi Pavel, ki je na latinski zemlji živel in zato tudi v latinščini svoja dela pisal. In tako se bodo vsi sporazumeli kot možje, ki se gledajo kot psi, dokler se ne poznajo, ki pa postanejo najboljši prijatelji, ako se jeden drugemu približajo in jeden drugemu svoje misli razodenejo.“

„In Italija, ki se je sedaj na severu združila z Nemčijo in na jugu z Afriko, bode morda takrat v svojem zmerno-vročem pasu iztegnila jedno roko na zahod k svoji latinski sestri, drugo pa na vzhod k Slovanom, ki so na več načinov dediči stare Grecije. To so morda sanje, ali do l. 1899. je še devet let!“ . . . Tako piše g. Podrecca. Prepričani smo, da njegova ideja najde tudi med Slovani prijazen odziv!

Listina iz l. 1170—1190. V spomin umeščevanja č. g. *Jožefa Gošnjaka* v župnijo Sv. Marije v Dreki, izdala D. Ivan Trinko in D. Jožef Jušič (učitelja v bogoslovnem semenišči v Vidmu). Tiskarna »Del patronato« v Vidmu 1890. — Pač redkokdaj se je zgodilo, da se je kaj slovenskega v Vidmu tiskalo! Toliko bolj mora razveseliti vsacega Slovenca 14 strani obsezojoča knjižica, ki je nedavno ugledala beli dan na nekdanji slovenski, a žal, davno že potujčeni zemlji. In ravno v tej knjižici priobčena listina nam podaja nov, sijajen dokaz, da so še v XII. stoletju Slovenci sezali daleč tja doli po beneški ravnini, posebno da so bili razširjeni okolo srednjega in dolenjega Tulmenta (Tagliamento).

V listini čitamo namreč vse polno krasnih slovenskih imen, katerih si v XII. stoletju še niso upali potujčiti. Zlasti mnogokrat čitamo naše ime *Ivan* (Jovan!), čeravno je moralo izobraženejšim gospodarjem slovenskih kmetov dobro znano biti, da slóve naš Ivan italijanski »Giovanni«, a latinski »Johannes« Poleg Ivana nahajamo še naslednja, zelo pomembna imena: *Dobrozanzj* (Dobrozain), *Mistibor* (Mistibor), *Radul*, *Morot* (Murunt), *Moraž* (Moras), *Abram* (Obram), *Sobatin* (Sabatin), *Stojan*, *Dragovič* (Dragonit), *Kocel* (Cacil), *Dragoslav* (Dragozlau), *Bedenet* (slovenska metateza mesto »Benedet«-Benedictus), *Gošprec* (Gozpret), *Stanislav* (Stanizlau), *Vitigoj*, *Stegoj*, *Lastigoj*, *Durogoj* (Ivrdojgoj?), *Sinče*, *Goste*, *Brekša* (Prechsa), *Stanon*, *Budin*, *Stebor* (Zdebor), *Trebušac*, *Kos* (Cuossa), *Bezljaj* ali *Bezljaj* (Bizlau) itd., itd.

Drugim, neslovanskim imenom se očito pozna slovenski vpliv, n. pr. *Lienart*. t. j. *Lénart*, *Leonhard*, kakor to ime izgovarjajo beneški Slovenci še sedaj. Nekatera imena so pa bila najbrž na italijanshino preložena, n. pr. »Rosso« namesto *Rusec* »Orso« namesto *Medved*, »Nadal« namesto *Božič* itd., ker vemo, kakó zelo obična so ta imena med slovenskimi kmeti. Sedaj ne more sevéda nihče več kontrolirati, koliko slovenskih imen je pisateljica listine svojevoljno prevédla na italijanski jezik. Prav mogoče je, da je tudi kakega *Nedeljka* spremenila v »Mingo« (Domingo, Dominicus).

Pisateljica listine se nam sđma predstavlja z besedami »Ego soror Ermilint dei ordinatione ancillarum sancte Marie humilis ministra«. Bila je torej nuna v samostanu Sv. Marije v *Monasteru* pri Akvileji. Ta samostan je ustanovil leta 995. patrijarh Janez III., a šele patr. *Popo* ga je leta 1041. bogato obdaril in takorekoč na novo utemeljil. Poponova daritev je obsezala vse zemljišče in vse vasi med Akvilejo in Strassoldom. To daritev je potrdil leta 1139. pat. *Pelegrinus* ter dodal še štiri vasi ob desnem bregu rečice Corno

nad *Codroipom*. Vse te daritve je potrdil leta 1161. patr. *Ulrik II.* in sicer v sporazumljenji z goriškim grofom Engelbertom II., ki je bil branitelj in odvetnik akvilejske cerkve in monasterskega samostana.

Starejši Engelbertov brat se je imenoval *Henrik I.* in je bil tudi branitelj akvilejski. Tega Henrika se spominja naša listina z besedami »post mortem dilecti fratris nostri Heinrici, qui nostra fideliter et deo digne dispensaverat«
Henrik je torej zvesto varoval posestva samostanska. Po njega smrti pa se je sestra Ermilinta zbalala, da bi se sčasoma ne poizgubil spomin tistih davščin, katere je samostan dobival od podložnih kmetov, ali da bi kdo ne utajil tega, kar je dolžan dajati, in zato je sklenila na omenjeni listini vsa samostanska posestva in vse podložne kmete ter njihov dolžnosti natanko zabeležiti.

Kolikor se iz zgodovine vé, umrl je Henrik okolo leta 1150. (Czörnig, Görz und Gradisca pg. 497). Ni verjetno, da je sestra Ermilinta dolgo po njega smrti odlašala popisati samostanska dóbra, ker strah, da se ne poizgubé, moral se je vzbuditi v nji takoj po braniteljevi smrti, ker morebiti ni prav zaupala njegovemu bratu in nasledniku Engelbertu. Dalje je razvidno iz listin, da je bila leta 1161.—1169. neka *Hermelinda* opatica v Monasteru (Archeografo Triestino XI, pg. 385) Mogoče je, da je bila tudi pozneje še opatica, ali o tem se ne more nič réči. Ne razumem torej, zakaj sta gg. izdavatelja datirala listino z letnicama 1170.—1190. Po mojem mnenji je bila napisana že okolo leta 1160.

Gg. izdavatelja sta se držala italijanske navade, da se o važnih in svečanih dogodkih izdá na čast slavljenca, ali pri ženitbah na čast novoporočencema, posebna knjižica, v kateri so natisnjene časih najzanimivejše listine ali zgodovinske razprave. Take knjižice pa ne prihajajo širšim krogom v roke in le redkokdaj zvedó zánje strokovnjaki, ki bi jih mogli porabiti. Zató bi bila gg. izdavatelja storila bolje, da sta izdala listino s pojasnili in opombami n. pr. v letopisu »Sl. Matice«, ker ta knjiga pride tudi zunanjim učenim krogom pred oči.

Tu omenjenih pojasnil in opazek pa zastoj iščemo v videmski knjižici, in to je po mojem mnenji napak, zakaj vsakdo ne more védeti, kje leži *Mala Scinpicca* (Malacipica, t. j. Mala Zompichia vzhodno od Codroipa). Morda bode celo ródni Furlanov dosti, ki ne bodo védeli, kje je *Caselis* ali pa *Perteuil* (Perteole)? Takisto se bode redkokdo domislil, da v izrazu *Celcan* je treba iskati naš *Solkan* pri Gorici.

Navzlic tem nedostatom pa moramo gg. izdajateljema prav hvaležni biti na objavljeni listini, ki bode marsikomu dobro služila kakor dragocen zgodovinski izvir.

S. R.

Cantica Sacra. Zbirka cerkvenih pesmi za moški zbor, uredil Ant. Foerster. založil in prodaja R. Milic v Ljubljani. Cena trdovezanemu zvezku 1 gld. (po pošti 5 kr. več).

V elegantni in lični obliki podaje nam marljivi skladatelj 70 izbranih skladéb, od katerih je 40 v slovenskem, 30 pa v latinskem jeziku. Akoravno so največ namenjene „ad usum studiosae juventutis“, vender že iz opomina razvidimo, da se je g. Foerster postavil na praktično in vsestransko stališče in mislil pri tem tudi na razne druge cerkvene zборе. Kdor se je količkaj na deželi ukvarjal s cerkvenim petjem, znáno mu je, s kakimi težavami se je boriti pevovodji, kateremu sedaj moških, sedaj ženskih pevskih močij primanjkuje. Zarad tega je uredil Foerster to zbirko tako, da te pesmi, pojó tudi lahko ženski ali deški glasovi, ali pa tudi kvarteti (navadno za 2 tona niže). Gradivo je raznovrstno in tolikšno, da zadostuje za vse cerkveno leto, za praznike Marije Device in

nekatero druge svetnike i. t. d. Razne latinske himne se smejo peti pri slovesni maši kot ofertorij po recitovanem predpisanem tekstu dotičnega praznika, a slovenske besede teh napevov najti je v „Ceciliji“.

Odveč bi bilo to lepo zbirko priporočati, — priporoča jo že ime skladateljevo in res lepa vnanja oblika. Ker je tisek v partituri jako razločen, more vsak pevec iz partiture peti in tako odpade tudi nadležno prepisovanje posamičnih glasov.

R.

Teoretično-praktična klavirska šola. Spisal Anton Foerster. Op. 40. IV. zvezek. Cena 1 gld. 30 kr. V Ljubljani. Založila „Glasbena Matica“. Natisnila Engelmann in Mühlberg v Lipsiji.

Ta prekrasni IV. in zadnji zvezek izborne *Foersterjeve* klavirske šole obseza naslednjo glasbeno stvarino: LII. so vaje s trilci, katere živo priporočamo vsakemu učitelju in učencu. Zatem nasleduje pojasnilo o dvojnih prestavnih znamenjih in dur-skale s podvojenim križcem in bb. 118. št. je lepa „Večerna“ od Rob. Músiola, a št. 119. lepa Foersterjeva „V spomin“. Zdaj pridejo na vrsto moll-skale in vaje v mol-tonih. Št. 120. je etuda v a-moll; št. 121. je krasna ruska pesem „Ej uhnem“, ki je v koncertih Slavjanskega učinila velikansko senzacijo; g. Foerster pa je dal pesmi arangement za klavir, ki je povsem dovršen. LVI. ima trizvoke z oktavo; LVII. pa arpedže. Št. 122. je etuda v a-moll s končnim „glissando“. 123. Husitska, 124. Predigra v e-moll, 125. Romanca v e-moll od Teodora Elzeja, 126. Etuda v d-moll, 127. Predigra od M. Clementija, 128. Bolero „španski ples“ od K. Černega, glasovitega klavirskega učitelja na Dunaji, 129. Etuda po raznih modulacijah, 130. Italija, od F. Mendelssohn-Bartholdyja, 131. Krasna „Predigra“ v h-moll, od J. S. Bacha, 132. Eksercicija v c-moll od K. Černega, 133. Ekloga, „kmetški prizor“, od V. J. Tomaška, čislanege kontrapunktista v Pragi, 134. Etuda v a-moll od J. Schmitta, 135. Enpromptu, od A. Foersterja, v f-moll; izborna skladba, 136. Češka národna, 137. Arija, čveteroročno iz operete „Gorenjski slavček“ od A. Foersterja, 138. Etuda v fis-moll od R. Musiola. 139. Predigra v cis-moll od M. Clementija, 140. Rapsodija v d-moll, od Tomaška, 141. Rusko kolo v b-moll, 142. Eksercicija v f-moll od Clementija, 143. „Moravska“, v gis-moll, 144. Etuda v c-moll s prehajalicami, 145. Gavota, „stari francoski ples“ v d-moll od J. S. Bacha, 146. „Po plesu“, 147. Etuda v a-moll s prehajalicami, 148. Etuda s tercami I. Legata. II. Staccato, 149. Gique, „vesel ples“ v g-dur od W. A. Mozarta, zelo umetno sestavljen z imitacijami, 150. Kanon v sekundi ali spodnji septimi od Clementija — d-dur, 151. Etuda v c-dur, 152. „Jutro“ od C. G. Reissigerja, v d-dur, arang. A. F., 153. Etuda v des-dur. 154. Byvali Čechové. Krasna transkripcija od A. Foersterja, 155. L. pl. Beethovna zadnja skladba v c-dur. Končno opazke določujejo red, po katerem se je ravnati pri porabi klavirske šole in kratko kazalo za pouk v igri na klavirji pri šoli in po šoli, za 4 in 2 roki, in nekateri popravki. Opaziti gre, da so povsod med navedenimi številkami uvedene predvaje. G. pisatelj ne ljubi na dolgo in raztezno razlagati stvarine: vse omeni kratko ali jedrnato tako, da ni nikjer ničesar pogrešati a tudi preveč ni. To kaže, da g. pisatelj ni le dovršen mojster v glasbenem taktu, temveč, da ima istega kot učitelj v polni meri.

Ako hočemo biti pravični, moramo trditi, da ne najdemo lahko primerne besedij, s katerimi bi mogli to izborno klavirsko šolo po vrednosti oceniti. Trdimo pa z mirno vestjo, da jednake šole, ki bi imela toliko vrlin ne poznamo. G. pisatelj je s svojim epohalnim delom položil osnovni kamen prihodnji slovenski glasbi; nam je dolžnost, da podpiramo g. Foersterja in požrtvalnost „Glasbene matice“ z naročbo na prekrasno

tiskane zvezke te izborne glasbene šole, ki je po pravici zaslovela v vseh glasbenih krogih v inozemstvu.

D. Fajgelj.

Jugoslovenska akademija v Zagrebu. — V Letopisu za leta 1889 tega prvega znanstvenega zavoda na slavenskem jugu beremo, da je njegova glavnicca konec preteklega leta narastla na 394.839 gld. dohodkov da je imel 21 181 gld., stroškov pa 20.201 gld. Knjig je akademija ta čas izdala najmanj v obsegu kakih 200 tiskanih pol. Omeniti moramo dva nova sklepa, ki sta preimenitna za razvoj znanstvene literature. Najprej je akademija sklenila, da se loti novega začetja, namreč nabiranja tradicionalne narodne literature ter je to delo poverila peteričnemu odseku, v kateri so izvoljeni gg. Rački, Valjavec, Nodilo, Smičiklas in Maretić. Drugi imenitni sklep določuje, da se imajo v prihodnje razpisavati nagrade za posebna znanstvena vprašanja, ki bi imela mlajše može vzpodbujati na znanstvena preiskavanja. Prva nagrada od sto cesarskih cekinov je namenjena tistemu, ki najbolje razjasni »etnografske odnose balkanskega polotoka od najstarejših časov do turškega osvojenja.« Med nekrologi čitamo tudi živopis našega *Frana Erjavca*. Od društvenega glasila »Rada« so od zaunjega našega poročila prišle na svitlo tri nove knjige, 99., 100. in 101. V teh knjigah razpravlja prof. *Valjavec* »o prievodu psalama u nekijem rukopisima hrvatsko-srpsko i bugarsko-slovenskijem;« dr. *Rački* opisuje »nutarnija stanje Hrvatske prije XII. stoljeća,« in sicer »državno uredjenje«, potem pa v drugem spisu razpravlja »o starom grbu bosanskom« prof. *Nodilo* nadaljuje svoja preiskovanja »o staroj vjeri Srba i Hrvata;« dr. *Šrepet* nam podaja literarno-historično razpravo »Skup Marina Držića prema Plautovoj Aululariji;« dr. *Matković* razpravlja v X. članku svojih potopisov po balkanskem polotoku v XVI. veku »o drugem putovanju Antuna Vrančića u Carigrad 1567. godine;« dr. *Murko* je pripisal spis »bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, njen izvor i kratak obzir na druge slovenske redakcije;« dr. *Fran Vrbančić* je priobčil II članek svojega spisa »rad hrvatskoga zakonarstva od godine 1861. do najnovijega vremena;« a prof. *Valjavec* razpravlja »o adverbiju na ski, ske, ke, ce, ice u kajkavaca.« Od »Starin« prišla je na svitlo XXII. knjiga, ki obsega »Ijetopis bosanskih Franjevaca od god. 1339. do 1736.«; potem že prej omenjeni »putopis Antuna Vrančića u Carigrad 1567. godine;« nekoliko rokopisov iz praške knjižnice, tičočih se hrvaške literature v srednjem veku; in nadaljevanje »regist« pokojnega Kukuljevića. Od »Spomenikov hrvatske Krajine« prišla je na svitlo III. knjiga, v kateri je *Radoslav Lopašić* priobčil dotične rokopise od leta 1693. do 1790. ter s tem dovršil svoja arhivalna preiskovanja od leta 1479—1790.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**.

Uredništvo in upravnništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna tiskarna« v Ljubljani.